

—
Верховний
Суд

Довідка

з розгляду Касаційним господарським судом у складі Верховного Суду справ у спорах, пов'язаних з обігом цінних паперів та реалізацією прав, які підтверджуються цінними паперами

Рішення, внесені до ЄДРСР, за 2022 рік

ЗМІСТ

1. ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРО ПРАВОЧИНИ ЩОДО ЦІННИХ ПАПЕРІВ	5
1.1. Визнання договору дарування цінних паперів удаванним.....	5
1.2. Визнання укладеного договору з купівлі-продажу цінних паперів фраздаторним...7	7
1.3. Про визнання недійсним договору купівлі-продажу цінних паперів.....	11
1.3.1. Щодо відмови у задоволенні позову про визнання недійсним договору купівлі-продажу цінних паперів з огляду на недоведення позивачем обставин, на які він посилався	11
1.3.2. Відсутність ліцензії на здійснення професійної діяльності на ринку цінних паперів, зокрема щодо діяльності з випуску та обігу цінних паперів, є підставою для визнання договору купівлі-продажу цінних паперів недійсним.....	15
1.3.3. Якщо сторона не була учасником спірних правочинів щодо цінних паперів, то визнання їх недійсними не є ефективним способом її захисту та не зумовить до відновлення або ефективного захисту прав зазначеної сторони, оскільки не матиме наслідком передання їй цінних паперів.....	17
2. ОБІГ ЦІННИХ ПАПЕРІВ.....	20
2.1. Право власності на цінні папери бездокументарної форми існування переходить до депонента з моменту зарахування прав на них на його рахунок у цінних паперах у депозитарній установі.....	20
2.2. Про визнання недійсною системи реєстру власників іменних цінних паперів.....	22
Окрема думка судді.....	23
2.3. Перереєстрація цінних паперів на ім'я їх покупця у реєстрі власників іменних цінних паперів у реєстроутримувача.....	24
2.4. Про зобов'язання відновити втрачену систему реєстру власників іменних цінних паперів.....	25
2.5. Порушення договору на брокерське обслуговування щодо замовлення купити цінні папери.....	27
2.6. Ринковою вартістю емісійних цінних паперів, що перебувають в обігу на фондових біржах, є їх біржовий курс.....	28

3. ЗАХИСТ ПРАВ, ЩО ВИПЛИВАЮТЬ З АКЦІЙ.....	30
3.1. Встановлення обставин, що пов'язані з правом власності на акції.....	30
3.2. Про визнання права власності на акції та зобов'язання вчинити дії.....	32
3.3. Про відшкодування завданих збитків у зв'язку із знеціненням акцій.....	33
3.4. Щодо визнання недійсними результатів проведеного аукціону з продажу пакета акцій.....	34
4. ВЕКСЕЛЬ.....	36
4.1. Ефективний спосіб захисту у справі про визнання векселів такими, що не мають вексельної сили.....	36
4.2. Щодо заміни сторони (кредитора) у справі після закінчення виконавчого провадження з виконання наказу господарського суду поза межами відкритої стадії господарського процесу з урахуванням укладених договорів відступлення права вимоги заборгованості за векселем.....	38
4.3. Про визнання грошових вимог боргу на підставі договору купівлі-продажу векселя у справі про банкрутство.....	41
4.4. Безпідставна видача векселя. Відшкодування збитків, завданих ТОВ його посадовою особою.....	43
4.5. Щодо підпису векселя від імені юридичних осіб власноручно керівником та головним бухгалтером (якщо така посада передбачена штатним розписом юридичної особи) чи уповноваженими ними особами.....	48
4.6. Щодо оплати за договором поставки шляхом емісії векселя.....	51
4.7. Векселі є неемісійними цінними паперами, тому положення частини восьмої статті 17 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» не поширюється на правочини щодо векселів.....	53

Перелік уживаних скорочень:

АТ – акціонерне товариство

ВАТ – відкрите акціонерне товариство

ГК України – Господарський кодекс України

ГПК України – Господарський процесуальний кодекс України

ЗАТ – закрите акціонерне товариство

КГС ВС – Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду

КзПБ – Кодекс України з процедур банкрутства

КП – комунальне підприємство

НБУ – Національний банк України

НКЦПФР – Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку України

Положення про депозитарну діяльність – Положення про провадження депозитарної діяльності, затверджене рішенням НКЦПФР від 23.04.2013 № 735

Положення № 100 –

ПрАТ – приватне акціонерне товариство

ПАТ – публічне акціонерне товариство

СВК – сільськогосподарський виробничий кооператив

ТОВ – товариство з обмеженою відповідальністю

ЦК України – Цивільний кодекс України

ЦПК України – Цивільний процесуальний кодекс України

1. ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРО ПРАВОЧИНИ ЩОДО ЦІННИХ ПАПЕРІВ

1.1. Визнання договору дарування цінних паперів удаванним

Відповідно до статті 235 ЦК України удаванним є правочин, який вчинено сторонами для приховання іншого правочину, який вони насправді вчинили. Якщо буде встановлено, що правочин був вчинений сторонами для приховання іншого правочину, який вони насправді вчинили, відносини сторін регулюються правилами щодо правочину, який сторони насправді вчинили.

Верховний Суд неодноразово зазначав, що за удаванним правочином сторони умисно оформляють один правочин, але між ними насправді встановлюються інші правовідносини. За удаванним правочином права та обов'язки сторін виникають, але не ті, що випливають зі змісту правочину. У такій ситуації існують два правочини: один – удаваний, а інший – той, який сторони дійсно мали на увазі. Отже, удаваний правочин своєю формою прикриває реальний правочин.

Правова природа договору не залежить від його назви, а визначається з огляду на зміст. Тож, оцінюючи відповідність волі сторін та укладеного договору фактичним правовідносинам, суд повинен надати правову оцінку його умовам, правам та обов'язкам сторін для визначення спрямованості як їх дій, так і певних правових наслідків. Установивши під час розгляду справи, що правочин вчинено з метою приховати інший правочин, суд на підставі статті 235 ЦК України має визначити правочин, який насправді вчинили сторони, та вирішити спір із застосуванням норм, що регулюють цей правочин.

Договір дарування та договір купівлі-продажу мають споріднену правову спрямованість – передачу відповідного майна у власність іншої особи. Основною ознакою договору дарування є передача майна у власність обдарованого саме на безоплатній основі. Натомість відносини купівлі-продажу передбачають передачу відповідного майна у власність іншої особи на оплатній основі.

Верховний Суд у постанові від 01.10.2019 у справі № 909/1294/15 зазначив, що правочин дарування позбавлений економічного сенсу і може бути вчинений лише за наявності дружніх, родинних чи будь-яких інших відносин, які б могли пояснити такий правочин. Суд, розглядаючи питання щодо удаваності правочину, має встановити мотиви передачі в дар майна, зокрема у випадках, коли дарувальник та обдарований не перебувають у родинних відносинах.

Згідно із частиною першою статті 202, частиною третьою статті 203 ЦК України головним елементом угоди (правочину) є вільне волевиявлення та його відповідність внутрішній волі сторін, які спрямовані на настання певних наслідків. Тому основним юридичним фактом, який підлягав встановленню судом, є дійсна спрямованість волі

сторін при укладенні договорів дарування і з'ясування питання про те, чи не укладені ці угоди з метою приховати іншу угоду та яку саме.

Суди відмовляють у задоволенні позову щодо визнання удаваним договору дарування цінних паперів з огляду на недоведення позивачем обставин, на які він посилається як на підставу для визнання спірних правочинів щодо цінних паперів недійсними.

Постанова КГС ВС від 03.11.2022 у справі № 912/3747/20

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/107249370>

Особа-1 звернулася до господарського суду з позовом до Особи-2 та Особи-3 про визнання договору дарування акцій, укладеного між відповідачами, договором купівлі-продажу, переведення на неї прав та обов'язків покупця. Позовні вимоги обґрунтовані тим, що договір дарування є прихованим договором купівлі-продажу, що порушує переважне право позивача як акціонера на викуп акцій ПрАТ.

За результатами нового розгляду справи рішенням господарського суду, залишеним без змін постановою апеляційного господарського суду, в задоволенні позову Особи-1 відмовлено.

КГС ВС, залишаючи без змін названі судові рішення, звернув увагу на таке.

Суд, розглядаючи питання щодо удаваності договору дарування цінних паперів, має встановити мотиви передачі в дар майна, зокрема у випадках, коли дарувальник та обдарований не перебувають у родинних відносинах. Правочин дарування позбавлений економічного сенсу і може бути вчинений лише за наявності дружніх, родинних чи будь-яких інших відносин, які б могли пояснити такий правочин.

Позивач, заявляючи вимогу про визнання договору дарування цінних паперів удаваним, має довести: 1) факт укладення правочину, який, на його думку, є удаваним; 2) спрямованість волі сторін в удаваному правочині на встановлення інших цивільно-правових відносин, ніж ті, що передбачені насправді вчиненим правочином, тобто відсутність у сторін іншої мети, ніж намір приховати насправді вчинений правочин; 3) настання між сторонами інших прав та обов'язків, ніж ті, що передбачені удаваними правочинами.

Тож доведення удаваності правочину відбувається не лише шляхом аналізу змісту укладеного правочину (удаваність якого доводиться позивачем), а за допомогою інших, непрямих доказів (зняття обдарованим готівки з банківського рахунку, укладення ним договору займу, публікація оголошень про продаж предмета, який потім був подарований, відсутність родинних чи інших зв'язків, відсутність зрозумілого мотиву укладення договору дарування майна тощо).

Суди попередніх інстанцій, досліджуючи питання дійсної спрямованості волі сторін при укладенні спірного договору дарування, надали оцінку та взяли до уваги пояснення Особи-2, в яких наведено мотиви вчинення правочину, які не спростовані позивачем. Також суди дійшли висновку, що заява позивача не підтверджує його доводів щодо наявності в Особи-2 та Особи-3 мотиву здійснити продаж частки у статутному капіталі ПрАТ і не містить відомостей щодо факту та обставин передачі Особою-2 Особі-3 коштів за подаровані акції.

Верховний Суд констатував, що власник майна має право вільно володіти, користуватися та розпоряджатися власним майном. Водночас, якщо законодавством передбачено переважне право інших осіб на купівлю певного майна, власник майна, який вчинив правочин дарування, має довести розумні мотиви такого правочину. За відсутності таких мотивів (зокрема, у випадку дарування майна, яке має значну вартість, сторонній особі) правочин може бути визнаний судом удаваним.

Крім того, судом апеляційної інстанції відхилено доводи позивача про значний розмір спірних акцій для відчужувача, оскільки з урахуванням приписів статті 8, частини першої статті 69 Закону України "Про акціонерні товариства" вартість акцій визначається на засадах незалежної оцінки, проведеної відповідно до законодавства про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність. Розрахунок вартості спірних акцій, наведений позивачем у відповіді на відзив, ґрунтується виключно на припущеннях позивача та не підтверджений належними й допустимими доказами, зокрема висновком суб'єкта оціночної діяльності.

1.2. Визнання укладеного договору з купівлі-продажу цінних паперів фраздаторним

Фраздаторні угоди – це угоди, що завдали шкоди боржнику (як приклад, угода з метою виведення майна). Мета такого правочину в момент його укладання є прихованою, але проявляється через дії або бездіяльність, що вчиняються боржником як до, так і після настання строку виконання зобов'язання цілеспрямовано на ухилення від виконання обов'язку. Фраздаторним правочином може бути як оплатний (договір купівлі-продажу), так і безоплатний договір (договір дарування), а також може бути як односторонній, так і двосторонній чи багатосторонній правочин.

Формулювання критеріїв фраздаторності правочину залежить від того, який правочин на шкоду кредитуру використовує боржник для уникнення задоволення їх вимог. Зокрема, але не виключно, такими критеріями можуть бути: момент вчинення оплатного відчуження майна або дарування (вчинення правочину в підозрілий період, упродовж трьох років до порушення провадження у справі про банкрутство, після відкриття провадження судової справи, відмови у забезпеченні позову і

до першого судового засідання у справі; контрагент, з яким боржник вчинив оспорювані договори (родичі боржника, пов'язані або афілійовані юридичні особи); щодо оплатних цивільно-правових договорів важливе значення має ціна (ринкова, неринкова ціна).

Вчинення власником майна правочину з розпорядження належним йому майном з метою унеможливити задоволення вимоги іншої особи – стягувача за рахунок майна цього власника може бути кваліфіковане як зловживання правом власності, оскільки власник використовує правомочність розпорядження майном на шкоду майновим інтересам кредитора (висновок, викладений у постанові об'єднаної палати КГС ВС від 07.12.2018 у справі № 910/7547/17).

Особа, яка є боржником перед своїми контрагентами, повинна утримуватися від дій, які безпідставно або сумнівно зменшують розмір її активів. Угоди, що укладаються учасниками цивільних відносин, повинні мати певну правову і фактичну мету, яка не має бути очевидно неправомірною та недобросовісною. Угода, що укладається «про людське око», таким критеріям відповідати не може.

Тож будь-який правочин, вчинений боржником у період настання у нього зобов'язання з погашення заборгованості перед кредитором, внаслідок якого боржник перестає бути платоспроможним, має ставитися під сумнів щодо його добросовісності і набуває ознак фродаторного правочину, що вчинений боржником на шкоду кредиторам. Цивільні й господарські відносини, у межах яких передбачається виконання обов'язку боржника в майбутньому без забезпечення такого боргу, ґрунтуються в основному на довірі учасників відносин до свого контрагента, а також на впевненості в можливості захистити свої майнові права в спосіб, передбачений законом, зокрема через суд.

[Постанова КГС ВС від 27.01.2022 у справі № 904/5693/20 \(904/4523/21\)](https://reyestr.court.gov.ua/Review/102914131)

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/102914131>

На розгляд колегії суддів КГС ВС винесено питання про визнання недійсним договору купівлі-продажу цінних паперів, укладеного між боржником та відповідачем, за позовом особи, яка не є стороною цього договору, з підстав, визначених статтею 42 КзПБ та статей 16, 203, 215 ЦК України.

До господарського суду надійшла позовна заява ТОВ-1 про визнання недійсним договору купівлі-продажу цінних паперів, укладеного між ТОВ-2 та ТОВ-3. Позивач вважав, що підставою для визнання недійсним договору купівлі-продажу цінних паперів є те, що оскаржуваний правочин укладено в «підозрілий період»; прості векселі невідомого походження, внаслідок чого боржник отримав збиток у розмірі 20 100 000

грн; правочин не відповідає критеріям розумності, не спрямований на реальне настання правових наслідків, не має на меті добросовісне виконання зобов'язань, а фактично спрямований на формування підконтрольного боргу, збільшує загальний розмір кредиторських вимог до боржника, і, відповідно, зменшує обсяг коштів, які будуть використані на погашення кредиторських вимог як позивача, так і інших кредиторів у справі про банкрутство. Тож договір купівлі-продажу цінних паперів має бути визнаний недійсним відповідно до положень частини першої статті 42 КзПБ.

Рішенням господарського суду в задоволенні позову відмовлено. Суд першої інстанції дійшов висновку, що право ТОВ-1 на звернення з позовною заявою про визнання договору купівлі-продажу цінних паперів недійсним до ТОВ-2 та ТОВ-3 виникло після порушення провадження у справі про банкрутство, а ТОВ-1 згідно зі статтею 16 ЦК України стало заінтересованою особою щодо укладеного договору купівлі-продажу цінних паперів, укладеного між ТОВ-2 та ТОВ-3, і отримало можливість звернутися з відповідною позовною заявою до суду. Щодо суті позовних вимог місцевий господарський суд виснував, що позивач не довів наявності обставин, передбачених статтею 42 КзПБ, статтею 215 ЦК України для визнання договору купівлі-продажу цінних паперів недійсним.

Суд констатував, що подальша реалізація цінних паперів, внаслідок якої ТОВ-2 міг отримати прибуток в розмірі 400 000 грн, спростовує посилання позивача на відсутність розумної ділової мети спірного правочину. Також суд не погодився з твердженням позивача про те, що ТОВ-2 взяло на себе грошове зобов'язання без майнових дій іншої сторони, оскільки ТОВ-3 передало боржнику векселі, які були предметом спірного договору купівлі-продажу. Відсутність у ТОВ-2 достатньої кількості коштів для оплати за спірним договором, на думку суду першої інстанції, сама по собі не свідчить про спрямованість цього договору на штучне створення заборгованості.

Постановою апеляційного господарського суду рішення господарського суду скасовано, позов задоволено, визнано недійсним договір купівлі-продажу цінних паперів, укладений між ТОВ-2 та ТОВ-3. Апеляційний господарський суд дійшов висновку, що місцевий господарський суд неправильно зазначив про можливість отримання прибутку в сумі 400 000 грн, оскільки збитки і заборгованість боржника ТОВ-2 перевищували цю суму. На підставі викладеного апеляційний господарський суд зауважив, що ТОВ-2 вдався до використання належного йому суб'єктивного права не для задоволення легітимних інтересів, а з метою заподіяння шкоди кредиторю (позивачу). Факт ухилення від виконання зобов'язань перед кредиторами є очевидним, що свідчить про використання приватно-правового інструментарію всупереч його призначенню («вживання права на зло»).

Суд апеляційної інстанції також зазначив, що ТОВ-1 звернулося з позовною заявою до ТОВ-1 та ТОВ-2 про визнання договору купівлі-продажу цінних паперів від 16.10.2020 недійсним після порушення провадження у справі про банкрутство (24.11.2020), у якій позивач є ініціюючим кредитором, що правильно встановлено місцевим господарським судом та спростовує посилання відповідача-1 на передчасність звернення позивача з цим позовом.

Суд апеляційної інстанції дійшов висновку про доведеність факту укладання фраздаторного правочину 16.10.2020.

КГС ВС наголосив, що фраздаторним може виявитися будь-який правочин, що здійснюється між учасниками господарських правовідносин, який укладений на шкоду кредиторам. Отже, такий правочин може бути визнаний недійсним в порядку позовного провадження у межах справи про банкрутство відповідно до статті 7 КзПБ на підставі пункту 6 частини першої статті 3 ЦК України як такий, що вчинений всупереч принципу добросовісності, та частин третьої, шостої статті 13 ЦК України з підстав недопустимості зловживання правом, на відміну від визнання недійсним фіктивного правочину лише відповідно до статті 234 ЦК України. У такому разі звернення в межах справи про банкрутство з позовом про визнання недійсними правочинів боржника на загальних засадах цивільного законодавства та з огляду на недопустимість зловживання правом є належним способом захисту, який гарантує практичну й ефективну можливість захисту порушених прав кредиторів та боржника.

За встановлених судом апеляційної інстанції обставин того, що незважаючи на збиткові показники фінансової діяльності ТОВ-2 та встановлену в судовому порядку заборгованість перед позивачем, ТОВ-2 уклало спірний договір купівлі - продажу цінних паперів, взявши на себе зобов'язання сплатити на користь ТОВ-3 кошти в сумі 20 100 000 грн, та в подальшому здійснило відчуження цінних паперів на користь ТОВ-4 за ціною 20 500 000 грн, вбачається, що запланований прибуток боржника мав становити 400 000 грн, якого було б недостатньо для проведення розрахунку з позивачем і покриття своїх збитків.

Тож Верховний Суд погодився із правомірним висновком суду апеляційної інстанції про укладання між ТОВ-2 та ТОВ-3 фраздаторного правочину і, як наслідок, про наявність підстав для визнання його недійсним.

1.3. Про визнання недійсним договору купівлі-продажу цінних паперів

1.3.1. Щодо відмови у задоволенні позову про визнання недійсним договору купівлі-продажу цінних паперів з огляду на недоведення позивачем обставин, на які він посилався

Цінні папери є об'єктами права власності, а тому можуть відчужуватися на підставі правочинів, у тому числі договору купівлі-продажу, договору дарування, договору міни, спадкування, звернення стягнення на заставлене майно тощо. Статтею 139 ГК України визначено, що цінні папери є особливим видом майна суб'єкта господарювання. Можливість обігу цінних паперів, передання їх у заставу визначається законодавством про відповідний вид цінного папера, а для емісійних цінних паперів – також умовами розміщення (проспектом емісії тощо).

Гарантоване статтею 55 Конституції України й конкретизоване в законах України право на судовий захист передбачає можливість звернення до суду за захистом як порушеного права, так і охоронюваного законом інтересу. На правочини стосовно цінних паперів поширюються загальні правила про недійсність правочинів, установлені главою 16 ЦК України та главою 22 ГК України (з урахуванням специфіки правового режиму цінних паперів, особливостей їх обігу, обліку прав на них).

Відповідно до статті 16 ЦК України визнання правочину недійсним є одним з передбачених законом способів захисту цивільних прав та інтересів осіб.

Згідно зі статтею 215 ЦК України підставою недійсності правочину є недодержання в момент вчинення правочину стороною (сторонами) вимог, які встановлені частинами першою – третьою, п'ятою та шостою статті 203 цього Кодексу. Недійсним є правочин, якщо його недійсність встановлена законом (нікчемний правочин). Якщо недійсність правочину прямо не встановлена законом, але одна із сторін або інша заінтересована особа заперечує його дійсність на підставах, встановлених законом, такий правочин може бути визнаний судом недійсним (оспорюваний правочин).

Положеннями статті 203 ЦК України встановлені загальні вимоги, додержання яких є необхідним для чинності правочину. Так, зміст правочину не може суперечити ЦК України, іншим актам законодавства, а також моральним засадам суспільства; особа, яка вчиняє правочин, повинна мати необхідний обсяг цивільної дієздатності; волевиявлення учасника правочину має бути вільним і відповідати його внутрішній волі; правочин має вчинятися у формі, встановленій законом і правочин має бути спрямований на реальне настання правових наслідків, що обумовлені ним.

Отже, відповідно до статей 16, 203, 215 ЦК України для визнання судом оспорюваного правочину недійсним необхідною умовою є: пред'явлення позову однією із сторін

правочину або іншою заінтересованою особою; наявність підстав для оспорювання правочину; встановлення факту порушення (невизнання або оспорення) суб'єктивного цивільного права або інтересу особи, яка звернулася до суду. Таке розуміння визнання оспорюваного правочину недійсним як способу захисту є усталеним у судовій практиці. Це підтверджується висновками, що містяться в постанові об'єднаної палати Касаційного господарського суду від 19.02.2021 у справі № А904/2979/20, у постанові Верховного Суду від 28.11.2019 у справі № 910/8357/18, у постанові Верховного Суду України від 25.12.2013 у справі № 6-78цс13, від 11.05.2016 у справі № 6-806цс16.

Вимоги заінтересованої особи, яка в судовому порядку домагається визнання правочину недійсним (частина третя статті 215 ЦК України), спрямовані на приведення сторін недійсного правочину до того стану, який вони мали до вчинення правочину. Власний інтерес заінтересованої особи полягає в тому, щоб предмет правочину перебував у власності конкретної особи чи сторона правочину перебувала у певному правовому становищі, оскільки від цього залежить подальша можливість законної реалізації заінтересованою особою її прав (такий висновок міститься в пункті 53 постанови Верховного Суду у складі суддів об'єднаної палати Касаційного господарського суду від 19.02.2021 у справі № 904/2979/20, в постанові Верховного Суду України від 25.05.2016 у справі № 6-605цс16).

Вирішуючи спори про визнання правочинів (господарських договорів) недійсними, господарський суд повинен встановити наявність фактичних обставин, з якими закон пов'язує визнання таких правочинів (господарських договорів) недійсними на момент їх вчинення (укладення) і настання відповідних наслідків, та в разі задоволення позовних вимог зазначати в судовому рішенні, в чому конкретно полягає неправомірність дій сторони та яким нормам законодавства не відповідає оспорюваний правочин (аналогічний висновок викладено в постанові Великої Палати Верховного Суду від 27.11.2018 у справі № 905/1227/17).

Невідповідність правочину актам законодавства як підстава його недійсності повинна ґрунтуватися на повно та достовірно встановлених судами обставинах справи про порушення певним правочином (чи його частиною) імперативного припису законодавства; саме по собі відступлення сторонами від положення законодавства, регулювання їх іншим чином не свідчить про суперечність змісту правочину ЦК України, іншим актам цивільного законодавства, а також моральним засадам суспільства (подібний висновок міститься у постанові Верховного Суду від 04.12.2019 у справі № 910/5425/18).

Постанова КГС ВС від 18.05.2022 у справі № 916/1383/21

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/104477116>

Особа-1 звернулася до господарського суду з позовом про визнання недійсним договору купівлі-продажу цінних паперів від 04.06.2019 з відчуження 520 254 штук простих іменних акцій у бездокументарній формі емітента ПАТ-1, укладеного між Особою-2 (відповідач-1) та Особою-3 (відповідач-2), а також визнання недійсним договору дарування цінних паперів від 09.10.2019 з відчуження 520 254 штук простих іменних акцій у бездокументарній формі емітента ПАТ-1, укладеного між Особою-3 та Особою-4 .

Позовні вимоги обґрунтовані тим, що ухвалою районного суду від 04.12.2014 у справі № 522/19324/14-ц затверджено мирову угоду, укладену між Особою-2 та Особою-5, в частині позовних вимог щодо розподілу спільного сумісного майна подружжя, за якою, зокрема, цінні папери, а саме прості іменні акції ПАТ-1 в загальній кількості 1 745 794 штук, розподіляються так: Особі-5 – 684 476 штук, що становить 32,89 % статутного капіталу, Особі-2 – 1 061 318 штук, що становить 51 % статутного капіталу.

Рішенням районного суду від 11.12.2014 у справі № 522/19324/14-ц розірвано шлюб між Особою-2 та Особою-5. На момент затвердження судом названої мирової угоди у справі № 522/19324/14-ц власником пакета простих іменних акцій у бездокументарній формі ПАТ-1 у кількості 1 745 794 шт. була Особа-5.

Однак, як вказує позивачка, Особа-5 не здійснила жодних дій, спрямованих на передачу їй частини акцій ПАТ-1, право власності на які позивачкою було набуто на підставі судового рішення – ухвали районного суду від 04.12.2014 у справі № 522/19324/14-ц. Позивачка зазначала, що укладенням оспорюваних правочинів відповідачі порушили її право власності та законний інтерес на отримання на підставі ухвали районного суду від 04.12.2014 у справі № 522/19324/14-ц цінних паперів, а саме простих іменних акцій ПАТ-1 в загальній кількості 684 476 шт.

Рішенням господарського суду, залишеним без змін постановою апеляційного господарського суду, в задоволенні позову відмовлено.

Приймаючи рішення, господарські суди виходили з того, що укладені відповідачами оспорювані правочини не порушують прав позивачки на можливість отримання у свою власність 684 476 шт. простих іменних акцій ПАТ-1 на підставі мирової угоди, укладеної між Особою-1 та Особою-2 і затвердженої ухвалою районного суду від 04.12.2014 у справі № 522/19324/14, оскільки на час вчинення оспорюваних правочинів на рахунку в цінних паперах відповідача-1 у депозитарній установі ПАТ-2 обліковувалася кількість акцій у достатньому розмірі для передачі позивачці у власність 684 476 шт.

простих іменних акцій ПАТ-1; під час укладання оспорюваних правочинів відповідачами не була порушена жодна норма чинного законодавства України, а тому немає підстав для застосування статей 203, 215, 216 ЦК України.

Верховний Суд визнав, що касаційну скаргу необхідно залишити без задоволення з таких підстав.

Дослідивши матеріали справи, господарські суди попередніх інстанцій встановили, що на момент продажу акцій, а саме 04.06.2019, відповідач-1 був їх власником.

Умовами мирової угоди, затвердженої ухвалою районного суду від 04.12.2014 у справі № 522/19324/14-ц, передбачені права та обов'язки як позивачки, так і відповідача-1. Однак з 2014 року по теперішній час мирова угода не виконана.

Позивачка хоча і має право на розподіл цінних паперів, проте на момент відчуження відповідачем-1 відповідачу-2 акцій ПАТ-1 не мала права власності на 684 476 шт. простих іменних акцій ПАТ-1, розподілених їй на підставі мирової угоди, укладеної між нею та відповідачем-1 і затвердженої ухвалою районного суду від 04.12.2014 у справі № 522/19324/14, за приписами частини третьої статті 3 Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» (на момент вчинення оспорюваних правочинів – Законом України «Про цінні папери та фондовий ринок») та пункту 1 глави 2 розділу 5 Положення про депозитарну діяльність, затвердженого рішенням НКЦПФР, право власності на бездокументарний цінний папір, яке підтверджується обліковим записом на рахунку в цінних паперах у системі депозитарного обліку цінних паперів, переходить до депонента – нового власника з часу зарахування прав на ці цінні папери на його рахунок у цінних паперах у депозитарній установі лише після проведення їх списання (або переказу) з рахунку в цінних паперах депонента попереднього власника в депозитарній установі.

При цьому, як встановлено господарськими судами, на час вчинення оспорюваних правочинів на рахунку в цінних паперах відповідача-1 у депозитарній установі ПАТ-2 обліковувалася достатня кількість акцій для передачі позивачці у власність 684 476 шт. простих іменних акцій ПАТ-1, як це передбачено умовами мирової угоди.

На день вчинення правочину купівлі-продажу цінних паперів, укладеного між відповідачем-1 та відповідачем-2, тобто 14.06.2019, продавець цінних паперів – Особа-2 була повноправним власником зазначених цінних паперів, а наявності в Особи-2 будь-яких обмежень щодо здійснення права розпорядження цими цінними паперами судом не встановлено.

На 09.10.2019 – день вчинення правочину дарування цінних паперів, укладеного між відповідачем-2 та відповідачем-3, дарувальник цінних паперів – Особа-3 була повноцінним власником зазначених цінних паперів. Наявності будь-яких

обмежень у Особи-3 щодо здійснення права розпорядження цими цінними паперами матеріали справи не містять, а позивачка іншого не довела.

Матеріали справи не містять належних та допустимих доказів, а також скарги не довела, яку саме норму чинного законодавства України, зокрема статей 203, 215–216 ЦК України, порушено відповідачами під час укладання оспорюваних правочинів. Отже, суди правильно відмовили в задоволенні позову з огляду на недоведення позивачем обставин, на які він посилається як на підставу для визнання спірних правочинів недійсними.

1.3.2. Відсутність ліцензії на здійснення професійної діяльності на ринку цінних паперів, зокрема щодо діяльності з випуску та обігу цінних паперів, є підставою для визнання договору купівлі-продажу цінних паперів недійсним

Відповідно до статті 1011 ЦК України за договором комісії одна сторона (комісіонер) зобов'язується за дорученням другої сторони (комітента) за плату вчинити один або кілька правочинів від свого імені, але за рахунок комітента.

Згідно із частиною першою статті 227 ЦК України правочин юридичної особи, вчинений нею без відповідного дозволу (ліцензії), може бути визнаний судом недійсним. Правочин юридичної особи, вчинений нею без відповідного дозволу (ліцензії), за змістом частини першої статті 227 ЦК України є оспорюваним. Правочин вважається вчиненим без ліцензії, якщо на час такого вчинення її не отримано або строк дії закінчився, або ліцензію анульовано (відкликано), або її дію зупинено у передбачених законом випадках. При цьому не має значення, з яких причин була відсутня ліцензія, а також чи знала або повинна була знати про це інша сторона правочину.

Відповідно до статті 41 Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» на ринках капіталу здійснюються такі види професійної діяльності: діяльність з торгівлі фінансовими інструментами, діяльність з організації торгівлі фінансовими інструментами, клірингова діяльність; депозитарна діяльність, діяльність з управління активами інституційних інвесторів, діяльність з управління майном для фінансування об'єктів будівництва та/або здійснення операцій з нерухомістю, діяльність з адміністрування недержавних пенсійних фондів.

Професійна діяльність з організації торгівлі продукцією на товарних біржах, професійна діяльність з організації укладання деривативних контрактів на товарних біржах здійснюється виключно товарними біржами на підставі відповідних ліцензій, виданих НКЦПФР, крім випадків, передбачених законодавством (стаття 5 Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки»).

Постанова КГС ВС від 18.01.2022 у справі № 904/4262/17 (904/1260/21)

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/102828734>

АТ звернулося до господарського суду з позовом до ТОВ-1 та компанії про визнання недійсним договору купівлі-продажу, укладеного між компанією, ТОВ-1 та ТОВ-2. Як підставу визнання недійсним договору купівлі-продажу цінних паперів позивачем зазначено, що на дату укладання договору комісії, договору купівлі-продажу цінних паперів у ТОВ-2 була відсутня ліцензія на здійснення професійної діяльності на ринку цінних паперів, а саме діяльності щодо випуску та обігу цінних паперів. За інформацією, яка є у відкритому доступі про осіб, що володіють 10 % та більше акцій емітента – ВАТ, з 08.02.2008 до 2011 року ТОВ-1 є власником акцій більш ніж 98 відсотків від загальної їх кількості. Заборгованість на підставі договору купівлі-продажу була штучно створена пов'язаними між собою особами з метою здійснення в подальшому контролю у справі про банкрутство.

Рішенням господарського суду у цій справі позовні вимоги задоволено, визнано недійсним договір купівлі-продажу. Постановою апеляційного господарського суду це рішення залишено без змін.

Згідно з вимогами, встановленими частиною першою статті 27 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» на час розгляду в судах справи, юридична особа набуває статусу професійного учасника фондового ринку і права на провадження певного виду професійної діяльності на фондовому ринку виключно після отримання ліцензії на провадження відповідного виду професійної діяльності на фондовому ринку. Провадження професійної діяльності на фондовому ринку без отримання відповідної ліцензії забороняється.

Судами встановлено, що, за інформацією НКЦПФР, ТОВ-2 отримало ліцензію на здійснення професійної діяльності на ринку цінних паперів, а саме діяльність з випуску та обігу цінних паперів зі строком дії з 19.10.2001 по 19.10.2004. Після закінчення строку дії ліцензії товариство не отримувало ліцензії на провадження професійної діяльності на фондовому ринку. Тож на час укладення договору купівлі-продажу цінних паперів – 02.08.2010 у ТОВ-2 була відсутня ліцензія на здійснення професійної діяльності на ринку цінних паперів, а саме діяльності з випуску та обігу цінних паперів, що є підставою для визнання договору купівлі-продажу цінних паперів недійсним.

Щодо тверджень позивача про укладення спірного правочину із заінтересованою особою, то суди попередніх інстанцій визнали їх необґрунтованими з огляду на відсутність у матеріалах справи належних доказів, що підтверджують такі

твердження, оскільки позивачем надано докази перебування Особи-1 на посаді керівника компанії станом на 26.03.2021, тоді як оспорюваний правочин укладено 02.08.2010. Отже, суди встановили, що немає підстав вважати спірний правочин таким, що укладений із заінтересованою особою.

Колегія суддів КГС ВС погодилася з висновками судів попередніх інстанцій про наявність правових підстав для визнання недійсним договору купівлі-продажу цінних паперів, які ґрунтуються на фактичних обставинах справи, встановлених судами попередніх інстанцій.

1.3.3. Якщо сторона не була учасником спірних правочинів щодо цінних паперів, то визнання їх недійсними не є ефективним способом її захисту та не зумовить до відновлення або ефективного захисту прав зазначеної сторони, оскільки не матиме наслідком передання їй цінних паперів

Відповідно до статті 15 ЦК України кожна сторона має право на захист свого цивільного права у разі його порушення, невизнання або оспорювання. Право кожної особи на звернення до суду за захистом свого особистого немайнового або майнового права та інтересу визначено статтею 16 ЦК України. Під порушенням розуміється такий стан суб'єктивного права, за яким воно зазнало протиправного впливу з боку правопорушника, внаслідок чого суб'єктивне право особи зменшилось або зникло як таке. Порушення права пов'язане з позбавленням можливості здійснити, реалізувати своє право повністю або частково. Отже, у розумінні закону суб'єктивне право на захист – це юридично закріплена можливість особи використати заходи правоохоронного характеру для поновлення порушеного права і припинення дій, які порушують це право.

Позивачем є особа, яка подала позов про захист порушеного чи оспорюваного права або охоронюваного законом інтересу. При цьому позивач самостійно визначає і обґрунтовує в позовній заяві, у чому саме полягає порушення його прав та інтересів, а суд перевіряє ці доводи і залежно від встановленого вирішує питання про наявність чи відсутність підстав для правового захисту. Вирішуючи спір, суд надає об'єктивну оцінку наявності порушеного права чи інтересу на момент звернення до господарського суду, а також визначає, чи відповідає обраний позивачем спосіб захисту порушеного права тим, що передбачені законодавством, та чи забезпечить такий спосіб захисту відновлення порушеного права позивача.

Статтею 13 «Право на ефективний засіб юридичного захисту» Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року передбачено, що кожен, чий права та свободи, визнані в цій Конвенції, було порушено, має право на ефективний засіб

юридичного захисту в національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинене особами, які здійснювали свої офіційні повноваження.

Правосуддя за своєю суттю визнається таким лише за умови, що воно відповідає вимогам справедливості і забезпечує ефективне поновлення в правах (абзац десятий пункту 9 Рішення Конституційного Суду України від 30 січня 2003 року № 3-рп/2003). При цьому під ефективним засобом (способом) слід розуміти такий, що має потрібні результати, наслідки, дає найбільший ефект. Тож ефективний спосіб захисту повинен забезпечити поновлення порушеного права, бути адекватним наявним обставинам.

Велика Палата Верховного Суду неодноразово звертала увагу, що застосування конкретного способу захисту цивільного права залежить як від змісту права чи інтересу, за захистом якого звернулася особа, так і від характеру його порушення, невизнання або оспорення. Такі право чи інтерес мають бути захищені судом у спосіб, який є ефективним, тобто таким, що відповідає змісту відповідного права чи інтересу, характеру його порушення, невизнання або оспорення та спричиненим цими діями наслідкам. Подібні висновки сформульовані, зокрема, у постановках Великої Палати Верховного Суду від 05.06.2018 у справі № 338/180/17, від 11.09.2018 у справі № 905/1926/16, від 30.01.2019 у справі № 569/17272/15-ц.

Відсутність порушеного або оспорюваного права позивача, неправильно обраний спосіб захисту є підставами для ухвалення рішення про відмову в задоволенні позову.

[Постанова КГС ВС від 18.05.2022 у справі № 916/1383/21](https://reyestr.court.gov.ua/Review/104477116)

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/104477116>

Особа-1 звернулася до господарського суду з позовом про визнання недійсним договору купівлі-продажу цінних паперів від 04.06.2019 з відчуження 520 254 штук простих іменних акцій у бездокументарній формі емітента ПАТ-1, укладеного між Особою-2 та Особою-3, а також визнання недійсним договору дарування цінних паперів від 09.10.2019 з відчуження 520 254 штук простих іменних акцій у бездокументарній формі емітента ПАТ-1, укладеного між Особою-3 та Особою-4.

Позовні вимоги обґрунтовані тим, що ухвалою районного суду від 04.12.2014 у справі № 522/19324/14-ц затверджено мирову угоду, укладену між Особою-2 та Особою-5, в частині позовних вимог щодо розподілу спільного сумісного майна подружжя, за якою, зокрема, цінні папери, а саме прості іменні акції ПАТ-1 в загальній кількості 1 745 794 штук, розподіляються так: Особі-5 – 684 476 штук, що становить 32,89 % статутного капіталу, Особі-2 – 1 061 318 штук, що становить 51 % статутного капіталу.

Рішенням районного суду від 11.12.2014 у справі № 522/19324/14-ц розірвано шлюб між Особою-2 та Особою-5. На момент затвердження судом названої мирової угоди у справі № 522/19324/14-ц власником пакета простих іменних акцій у бездокументарній формі ПАТ-1 у кількості 1 745 794 шт. була Особа-5. Приймаючи рішення, господарські суди виходили з того, що укладені відповідачами оспорювані правочини не порушують прав позивачки на можливість отримання у свою власність 684 476 шт. простих іменних акцій ПАТ-1 на підставі мирової угоди, укладеної між Особою-1 та Особою-2 і затвердженої ухвалою районного суду від 04.12.2014 у справі № 522/19324/14, оскільки на час вчинення оспорюваних правочинів на рахунку в цінних паперах відповідача-1 у депозитарній установі ПАТ-2 обліковувалася кількість акцій у достатньому розмірі для передачі позивачці у власність 684 476 шт. простих іменних акцій ПАТ-1; під час укладання оспорюваних правочинів відповідачами не була порушена жодна норма чинного законодавства України, а тому немає підстав для застосування статей 203, 215, 216 ЦК України.

Однак, як вказує позивачка, Особа-5 не здійснила жодних дій, спрямованих на передачу їй частини акцій ПАТ-1, право власності на які позивачкою було набуто на підставі судового рішення – ухвали районного суду від 04.12.2014 у справі № 522/19324/14-ц. Позивачка зазначала, що укладенням оспорюваних правочинів відповідачі порушили її право власності та законний інтерес на отримання на підставі ухвали районного суду від 04.12.2014 у справі № 522/19324/14-ц, цінних паперів, а саме простих іменних акцій ПАТ-1 в загальній кількості 684 476 шт.

Рішенням господарського суду, залишеним без змін постановами апеляційного господарського суду та КГС ВС, у задоволенні позову відмовлено.

Колегія суддів КГС ВС наголосила, що, як встановлено господарськими судами, станом на день вчинення першого оспорюваного правочину (04.06.2019) позивачка не була власником 520 254 штук простих іменних акцій у бездокументарній формі ПАТ-1, які є предметом оспорюваних правочинів. За доводами скаржниці, метою подання позову у справі є приведення сторін недійсного правочину до того стану, який сторони мали до вчинення правочину. Власний інтерес позивачки як заінтересованої особи полягає в тому, щоб предмет правочину (520 254 штук простих іменних акцій ПАТ-1) перебував у власності відповідача-1, оскільки в такому випадку буде відновлене кількісне та відсоткове співвідношення акцій ПАТ-1, які належали відповідачу-1 на дату постановлення районним судом ухвали про затвердження мирової угоди у справі № 522/19324/14, що сприятиме можливості здійснення фактичного розподілу акцій ПАТ-1 між позивачкою та відповідачем-1 відповідно до умов зазначеної мирової угоди.

Відповідно до статей 317 і 319 ЦК України саме власнику належить право розпоряджатися своїм майном за власною волею. Серед способів захисту речових

прав ЦК України виокремлює, зокрема, витребування майна із чужого незаконного володіння (статті 387 ЦК України (віндикаційний позов)), усунення перешкод у здійсненні права користування та розпорядження майном (стаття 391 ЦК України (негаторний позов)), визнання права власності, якщо це право оспорується або не визнається іншою особою, а також у разі втрати документа, який засвідчує право власності (стаття 392 ЦК України).

Права особи, яка вважає себе власником майна, не підлягають захисту шляхом подання позову про визнання недійсними правочинів щодо відчуження цього майна, з використанням правового механізму, передбаченого статтями 215, 216 ЦК України. Захист порушених прав особи, яка вважає себе власником майна, але не володіє ним, можливий шляхом пред'явлення віндикаційного позову до особи, яка володіє цим майном (у разі відсутності між ними зобов'язально-правових відносин), якщо для цього існують підстави, передбачені статтею 388 ЦК України.

За таких обставин судова колегія КГС ВС дійшла такого висновку: оскільки позивачка не була учасником спірних правочинів, визнання їх недійсними не є ефективним способом захисту, не зумовить відновлення або ефективного захисту прав позивачки, бо не матиме наслідком передання їй акцій ПАТ-1.

2. ОБІГ ЦІННИХ ПАПЕРІВ

2.1. Право власності на цінні папери бездокументарної форми існування переходить до депонента з моменту зарахування прав на них на його рахунок у цінних паперах у депозитарній установі

Відповідно до частини третьої статті 3 Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» цінні папери за формою існування поділяються на бездокументарні цінні папери та документарні цінні папери. Бездокументарним цінним папером є обліковий запис на рахунку в цінних паперах у системі депозитарного обліку цінних паперів.

Порядок переходу права власності на цінні папери бездокументарної форми передбачений абзацом п'ятдесятим пункту 1 глави 2 розділу V Положення про провадження депозитарної діяльності, затвердженого рішенням НКЦПФР від 23.04.2013 № 735. За названою нормою право власності на цінні папери бездокументарної форми переходить до депонента – нового власника з моменту зарахування прав на ці цінні папери на його рахунок у цінних паперах у депозитарній установі. Не допускається зарахування прав на цінні папери на рахунок у цінних паперах депонента – нового власника без проведення їх списання (або переказу) з рахунку в цінних паперах депонента попереднього власника в депозитарній установі.

Згідно зі статтею 197 ЦК України до особи, яка набула право на цінний папір, одночасно переходять у сукупності всі права, які ним посвідчуються (права за цінним папером).

Постанова КГС ВС від 18.05.2022 у справі № 916/1383/21

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/104477116>

Особа-1 звернулася до господарського суду з позовом про визнання недійсним договору купівлі-продажу цінних паперів 04.06.2019 з відчуження 520 254 штук простих іменних акцій у бездокументарній формі (номінальна вартість одного цінного папера – 0,25 грн) емітента ПАТ-1, укладеного між Особою-2 (відповідач-1) та Особою-3 (відповідач-2), а також визнання недійсним договору дарування цінних паперів від 09.10.2019 з відчуження 520 254 штук простих іменних акцій у бездокументарній формі (номінальна вартість одного цінного папера – 0,25 грн) емітента ПАТ-1, укладеного між Особою-3 та Особою-4 .

У касаційній скарзі позивачка посилалася на пункт 3 частини другої статті 287 ГПК України та зазначала, що відсутній висновок Верховного Суду щодо застосування частини п'ятої статті 11 ЦК України у подібних правовідносинах щодо набуття стосовно власності на цінні папери на підставі судового рішення.

Щодо наведеної підстави касаційного оскарження КГС ВС зауважив, що частиною п'ятою статті 11 ЦК України передбачено, що у випадках, встановлених актами цивільного законодавства, цивільні права та обов'язки можуть виникати з рішення суду.

Порядок переходу права власності на цінні папери бездокументарної форми передбачений абзацом п'ятдесятим пункту 1 глави 2 розділу V Положення про депозитарну діяльність. Відповідно до названої норми право власності на цінні папери бездокументарної форми переходить до депонента – нового власника з моменту зарахування прав на ці цінні папери на його рахунок у цінних паперах у депозитарній установі, а не з моменту визнання судом мирової угоди в цивільному процесі.

Аналогічна правова позиція викладена в постанові КГС ВС від 12.12.2019 у справі № 912/646/19.

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/86438050>

2.2. Про визнання недійсною системи реєстру власників іменних цінних паперів

Постанова КГС ВС від 15.06.2022 у справі № 910/4979/21

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/104977785>

ТОВ-1 звернулося до господарського суду з позовом до ТОВ-2 про визнання недійсною системи реєстру власників іменних цінних паперів ПрАТ. Позовні вимоги обґрунтовані тим, що під час розгляду в господарському суді справи № 917/527/18 за позовом ТОВ-1 до ПрАТ про відкликання та спростування недостовірної інформації позивачу стало відомо, що у період з 21.04.2011 по 22.06.2011 ТОВ-2 відновило систему реєстру власників іменних цінних паперів ПрАТ станом на 31.12.2007, у якій ТОВ-1 обліковується як власник 11,8882 % акцій ПрАТ. Водночас позивач вказує, що з 2008 року він не є акціонером ПрАТ, оскільки свої акції відчужив іншій особі – компанії за договором купівлі-продажу цінних паперів.

Рішенням господарського суду, залишеним без змін постановами апеляційного господарського суду та Верховного Суду, в задоволенні позову відмовлено. Рішення судів обґрунтовані тим, що під час розгляду справи № 18/2850/11 судом було встановлено, що останньою дійсною копією реєстру власників іменних цінних паперів ВАТ (ПрАТ) є реєстр таких власників, складений станом на 31.12.2007. У зв'язку з цим суди, пославшись на норму частини четвертої статті 75 ГПК України, відхилили доводи позивача, що така копія складена не на підставі контрольної копії цього реєстру, яка мала зберігатися у Національного депозитарія України. Крім того, вони зазначили, що позивач не підтвердив належними доказами факт набуття компанією від ТОВ права власності на цінні папери ПрАТ у кількості 13 8237 штук.

Верховний Суд, зокрема, зауважив, що господарськими судами при розгляді цієї справи було обґрунтовано та правильно взято до уваги обставини, встановлені господарським судом у справі № 18/2850/11, оскільки предметом дослідження були обставини відновлення системи реєстру власників іменних цінних паперів одного і того самого емітента (ПрАТ), здійсненого одним і тим самим реєстратором (ТОВ-3) станом на одну дату (31.12.2007). Отже, КГС ВС визнав обґрунтованими встановлені судами обставин дотримання відповідачем норм Положення № 1000 при відновленні копії реєстру на підставі частини четвертої статті 75 ГПК України.

Суд касаційної інстанції виснував, що матеріали справи не містять доказів виконання сторонами умов договору купівлі-продажу від 18.02.2008, укладеного ТОВ-1 (продавець) з компанією (покупець); немає сертифіката або виписки з рахунку в цінних паперах, що підтверджує право власності у компанії на акції ПрАТ; відсутні докази щодо зарахування акцій ПрАТ на рахунок у компанії у зберігача та звернення компанії до реєстратора про внесення змін до реєстру власників іменних цінних паперів ПрАТ.

Окрема думка судді

На думку судді, під час розгляду спору у справі № 18/2850/11 не встановлювалися всі обставини, які, зокрема, складають предмет доказування у справі № 910/4979/21, а зміст судового рішення у справі № 18/2850/11 не містить оцінки доводів та доказів, які були наведені позивачем у справі № 910/4979/21.

Суддя зазначила, що попередні судові інстанції під час розгляду справи № 910/4979/21 мали надати власну оцінку доводам позивача, на підставі оцінки наданих ним доказів встановити обставини та зробити правові висновки щодо дотримання відповідачем норм Положення № 1000 при відновленні копії системи реєстру з урахуванням актуальної на час відновлення інформації, тобто висувати про доведення/недоведення позивачем обставин щодо втрати ним права власності на акції. Так, зазначаючи про порушення вимог Положення № 1000, позивач також вказував, що окрім відновлення копії реєстру не на підставі його контрольної копії, яка знаходилася у Національного депозитарія України, відповідач допустив порушення інших вимог Положення № 1000 внаслідок формування неактуального на дату відновлення реєстру переліку власників.

Позивач наголошував, що відновлення системи реєстру мало відбуватися відповідачем на підставі даних, відображених в анкетах, поданих власниками акцій, проте жодних анкет ТОВ-1 не подавалося і відповідач самостійно включив до відновленої системи реєстру дані про позивача, без дотримання правил їх перевірки, визначених Положенням № 1000. Однак рішення судів першої та апеляційної інстанцій не містять належної оцінки наведеним обставинам та мотивів відхилення цих доводів позивача.

Суддя вважає, що суди попередніх інстанцій припустилися порушень норм процесуального права, дійшовши безпідставних висновків про застосування норми частини четвертої статті 75 ГПК України і не застосувавши норм частини п'ятої цієї статті. Тому вони не оцінили доказів, наданих позивачем на спростування обставин, встановлених в іншій справі, в якій він не брав участі. За таких обставин суди не дали власної правової оцінки обставинам дотримання відповідачем норм Положення № 1000 при відновленні системи реєстру, які ґрунтувалися на аргументах і доказах позивача у цьому правовому конфлікті сторін, не встановили обставин справи на підставі наданих позивачем доказів, якими він обґрунтовував свої вимоги. З огляду на викладене суддя вважає, що прийняті у справі судові акти підлягали скасуванню, а справа – направленню на новий розгляд до місцевого господарського суду.

2.3. Перереєстрація цінних паперів на ім'я їх покупця у реєстрі власників іменних цінних паперів у реєстроутримувача

Постанова КГС ВС від 24.05.2022 у справі № 904/4262/17

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/104561760>

Предметом розгляду у цій справі є заява компанії про визнання грошових вимог на суму 1 332 206 900,00 грн та судового збору в розмірі 3 842,00 грн. Обґрунтовуючи заявлені грошові вимоги, компанія зазначала, що вона як продавець повністю виконала зобов'язання за договором купівлі-продажу від 02.08.2010 та передала ТОВ-2 (покупцю) цінні папери за договором, а саме прості іменні акції ВАТ у кількості 10 583 104 шт. загальною вартістю 50 000 000,00 доларів США. Проте ТОВ-2 у встановлений договором купівлі-продажу від 02.08.2010 строк зобов'язання з оплати отриманих цінних паперів не виконало, від договору не відмовилося.

При новому розгляді, враховуючи висновки та вказівки КГС ВС, суд апеляційної інстанції в оскаржуваному судовому рішенні дійшов висновку про відсутність підстав для визнання грошових вимог компанії до ТОВ.

Колегія суддів касаційної інстанції погодилася з висновками суду апеляційної інстанції. Суд апеляційної інстанції, враховуючи вимоги договору купівлі-продажу та положення статей 1011, 1016 ЦК України, встановив, що за названим договором фактично оплату цінних паперів мало здійснити ТОВ-1 за дорученням ТОВ-2. Водночас апеляційним судом встановлено, що доказів перерахування ТОВ-2 коштів ТОВ-1 для здійснення оплати цінних паперів за договором матеріали справи не містять, а тому немає підстав вважати, що компанія повинна була звертатися із грошовими вимогами до комісіонера – ТОВ-1.

Крім того, компанією на підтвердження заявлених грошових вимог було надано до суду першої інстанції лише копію договору купівлі-продажу. Жодних доказів, які б свідчили про виконання нею своїх зобов'язань як продавця за названим договором купівлі-продажу перед ТОВ-2 (покупцем) до місцевого господарського суду надано не було. Компанія до матеріалів справи надала чотири сертифікати акцій, в яких зазначено власником цінних паперів ТОВ-2, а також ще два, в яких вказано власником цінних паперів компанію. Суд апеляційної інстанції зауважив, що самі лише сертифікати не дають змоги ідентифікувати кількість цінних паперів ВАТ саме як таких, що були придбані за договором купівлі-продажу, оскільки будь-які вказівки на підставу зміни кількості цінних паперів або їх власника у наданих сертифікатах

відсутні, а відомості (виписки) з реєстру іменних цінних паперів від ТОВ-3 (реєстроутримувача) суду не надавалися.

Апеляційним судом встановлено, що постановою апеляційного господарського суду в іншій справі було визнано факт втрати системи реєстру власників іменних цінних паперів ВАТ. Від ПАТ «Національний депозитарій України» надійшов лист до апеляційного господарського суду, в якому було зазначено про те, що цінні папери, емітентом яких є ВАТ, у системі депозитарного обліку Центрального депозитарію не обліковуються та не обліковувалися. Система реєстру власників іменних цінних паперів емітента ВАТ, інші документи системи реєстру власників іменних цінних паперів емітента до Центрального депозитарію не передавалися. З огляду на викладене, суд апеляційної інстанції дійшов висновку, що компанія не довела виконання своїх зобов'язань продавця за названим договором купівлі-продажу перед ТОВ-2.

Отже, за відсутності доказів передання компанією документів, необхідних і достатніх для перереєстрації цінних паперів на ім'я їх покупця у реєстрі власників іменних цінних паперів у реєстроутримувача, як це передбачено умовами договору купівлі-продажу, суд апеляційної інстанції дійшов обґрунтованого висновку, що компанія не довела виникнення у ТОВ обов'язку зі сплати вартості цінних паперів і, відповідно, у неї не виникло прав грошової вимоги до боржника.

2.4. Про зобов'язання відновлення втраченої системи реєстру власників іменних цінних паперів

Велика Палата Верховного Суду в постанові від 11.04.2018 у справі № 911/3704/16 зазначила, що згідно з пунктом 1 розділу II Положення про порядок забезпечення існування іменних цінних паперів у бездокументарній формі, затвердженого рішенням НКЦПФР від 22.01.2014 № 47, саме на емітента (відповідача) покладається обов'язок вчинення низки дій, пов'язаних з переведенням акцій із документарної в бездокументарну форму та відновленням системи реєстру власників іменних цінних паперів.

Зокрема, до обов'язків емітента входить обов'язок здійснити дії щодо з'ясування інформації стосовно наявності документів системи реєстру у Центральному депозитарії цінних паперів та депозитарної установи, яка остання здійснювала ведення реєстру власників іменних цінних паперів відповідного випуску акцій. У випадку відсутності документів системи реєстру у емітента або в Центральному депозитарії, або в депозитарній установі емітент повинен здійснити дії щодо відновлення інформації про власників іменних цінних паперів системи реєстру власників іменних

цінних паперів цього випуску. Такі дії емітента передбачені Порядком забезпечення інтересів власників іменних цінних паперів у разі відсутності документів системи реєстру власників іменних цінних паперів певного випуску, затвердженого НКЦПФР 24.06.2014 № 805 (далі – Порядок № 805).

Пунктом 2 Порядку № 805 передбачено, що в разі набрання законної сили судовим рішенням щодо встановлення факту втрати системи реєстру та отримання зазначеного рішення відповідний орган емітента (виконавчий орган, наглядова рада або загальні збори) має прийняти рішення про відновлення інформації про власників іменних цінних паперів певного випуску та здійснити інші передбачені цим Порядком дії щодо відновлення втраченої інформації про власників іменних цінних паперів випуску та формування реєстру. Емітент може доручити депозитарній установі за її згодою відновлення втраченої інформації про власників іменних цінних паперів випуску та формування реєстру шляхом укладання відповідного договору. При укладанні емітентом з депозитарною установою договору емітент подає депозитарній установі копію судового рішення про встановлення факту втрати системи реєстру та копію рішення уповноваженого органу емітента про відновлення інформації про власників іменних цінних паперів певного випуску (реєстру власників іменних цінних паперів), засвідчену емітентом.

Відповідно до пункту 8 Порядку № 805 відновлення інформації про власників іменних цінних паперів певного випуску (реєстру власників іменних цінних паперів) здійснюється шляхом формування особою, що відновлює реєстр, списку власників іменних цінних паперів на підставі, зокрема, документів, які підтверджують право власності на цінні папери вказаного випуску емітента, та/або інші підтверджувальні документи, які свідчать про набуття прав власності на іменні цінні папери відповідного випуску, передбачених абзацом одинадцятим пункту 3 цього Порядку.

Постанова КГС ВС від 10.02.2022 у справі № 904/3055/21

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/103127636>

Особа-1 звернулася до господарського суду з позовом до ВАТ про зобов'язання прийняти рішення про відновлення втраченої системи реєстру власників іменних цінних паперів ВАТ станом на 18.11.2002 та вчинити інші дії, зазначені в Порядку № 805, у строк не пізніше 20 днів з дня набрання чинності (законної сили) цього рішення (з урахуванням заяви про зміну предмета). Позовні вимоги обґрунтовані тим, що Особа-1 є законним власником іменних цінних паперів, що становлять 62,57 % статутного капіталу ВАТ. Однак бездіяльність відповідача, яка полягає у невідновленні втраченої системи реєстру власників іменних

цінних паперів ВАТ, порушує права позивача як акціонера на участь в управлінні цього товариства.

Рішенням господарського суду, залишеним без змін постановами апеляційного господарського суду та КГС ВС, позовні вимоги задоволено, зобов'язано ВАТ прийняти рішення про відновлення втраченої системи реєстру власників іменних цінних паперів ВАТ станом на 18.11.2002 та вчинити інші дії, зазначені в Порядку № 805, у строк не пізніше 20 днів з дня набрання чинності (законної сили) цим рішенням.

Задовольняючи позовні вимоги, суд першої інстанції виходив з того, що відповідач належними та допустимими доказами не спростував доводів позивача щодо невчинення ВАТ як емітентом дій щодо відновлення втраченої інформації про власників іменних цінних паперів випуску (реєстру власників іменних цінних паперів станом на 18.11.2002), що порушує права та інтереси всіх акціонерів, які можуть реалізувати своє право на участь в управлінні товариством лише за умови наявності реєстру власників іменних цінних паперів, який складається згідно з відомостями, що містяться в системі реєстру власників іменних цінних паперів в депозитарній установі.

2.5. Порушення договору на брокерське обслуговування щодо замовлення купити цінні папери

Відповідно до частини першої статті 1000 ЦК України за договором доручення одна сторона (повірений) зобов'язується вчинити від імені та за рахунок другої сторони (довірителя) певні юридичні дії. Правочин, вчинений повіреним, створює, змінює, припиняє цивільні права та обов'язки довірителя.

У договорі доручення або у виданій на підставі договору довіреності мають бути чітко визначені юридичні дії, які належить вчинити повіреному. Дії, які належить вчинити повіреному, мають бути правомірними, конкретними та здійсненими (статті 1003 ЦК України).

За положеннями частини першої статті 1004 ЦК України повірений зобов'язаний вчиняти дії відповідно до змісту даного йому доручення. Повірений може відступити від змісту доручення, якщо цього вимагають інтереси довірителя і повірений не міг попередньо запитати довірителя або не одержав у розумний строк відповіді на свій запит. У цьому разі повірений повинен повідомити довірителя про допущені відступи від змісту доручення як тільки це стане можливим.

Згідно з приписами статті 1007 ЦК України довіритель зобов'язаний видати повіреному довіреність на вчинення юридичних дій, передбачених договором доручення. Довіритель зобов'язаний, якщо інше не встановлено договором: забезпечити

повіреного засобами, необхідними для виконання доручення; відшкодувати повіреному витрати, пов'язані з виконанням доручення. Довіритель зобов'язаний негайно прийняти від повіреного все одержане ним у зв'язку з виконанням доручення. Довіритель зобов'язаний виплатити повіреному плату, якщо вона йому належить.

[Постанова КГС ВС від 21.10.2022 у справі № 910/13595/20](https://reyestr.court.gov.ua/Review/106891222)

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/106891222>

ТОВ звернулося до господарського суду з позовом до АТ КБ про стягнення штрафу в розмірі 7 500 євро та збитків у розмірі 1 519,26 євро. Позовні вимоги мотивовані тим, що відповідач порушив свої зобов'язання за договором на брокерське обслуговування – замовлення купити цінні папери за найкращою (мінімальною) ціною, у зв'язку з чим має понести відповідальність у вигляді сплати штрафу та відшкодування збитків.

Справа господарськими судами розглядалась неодноразово. За результатами нового розгляду рішенням господарського суду, залишеним без змін постановою апеляційного господарського суду, позов задоволено.

КГС ВС залишив названі судові рішення без змін з огляду на встановлення наявності всіх елементів цивільного правопорушення. Господарські суди виходили з того, що матеріали справи свідчать про відсутність у відповідача обґрунтованих та підтверджених правових підстав для відмови у виконанні разового замовлення. Отже, не прийнявши замовлення до виконання, відповідач порушив зобов'язання за договором на брокерське обслуговування, з огляду на що має понести відповідальність за порушення зазначеного обов'язку у вигляді стягнення штрафу та відшкодування збитків.

2.6. Ринковою вартістю емісійних цінних паперів, що перебувають в обігу на фондових біржах, є їх біржовий курс

Пунктом 2 частини другої статті 8 Закону України «Про акціонерні товариства» (у редакції, що діяла на момент вчинення правочину з погашення заборгованості) регламентовано, що ринкова вартість для емісійних цінних паперів, що перебувають в обігу на фондових біржах, визначається як вартість цінних паперів, визначена відповідно до законодавства про цінні папери та фондовий ринок.

За пунктом 2 розділу I Положення про функціонування фондових бірж, затвердженого рішенням НКЦПФР від 22.11.2012 № 1688 (у редакції, що діяла на момент вчинення правочину з погашення заборгованості), біржовий курс цінного папера – це

розрахункове значення ціни цінного папера (ринкова ціна цінного папера), яке визначається відповідно до порядку визначення біржового курсу цінного папера, встановленого НКЦПФР, та оприлюднено відповідно до цього Положення.

Згідно з розділом VI цього Положення біржовий курс цінних паперів, визначений за результатами біржових торгів, підлягає обов'язковому оприлюдненню на власному вебсайті фондової біржі (у цілодобовому режимі). Біржовий курс цінного папера оприлюднюється із зазначенням дати його визначення. Фондова біржа надає до загальнодоступної інформаційної бази даних НКЦПФР інформацію про біржовий курс цінного папера із зазначенням дати його визначення.

[Постанова КГС ВС від 30.08.2022 у справі № 910/12044/19](https://reyestr.court.gov.ua/Review/106007660)

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/106007660>

Банк звернувся до господарського суду з позовом до підприємства, за участю третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні відповідача – Особи-1, про застосування наслідків нікчемного правочину.

Позовні вимоги обґрунтовані тим, що у квітні 2016 року уповноважена особа Фонду гарантування вкладів фізичних осіб на ліквідацію банку повідомила підприємство про нікчемність правочинів з припинення дії укладених сторонами п'яти договорів іпотеки, правочину з погашення заборгованості підприємства перед банком за укладеними сторонами трьома кредитними договорами за рахунок прийняття банком у власність предмета застави (акцій) за укладеними сторонами договором застави від 27.06.2014. Банк, вважаючи нікчемним правочин з припинення договору іпотеки, наслідком якої є чинність цього договору, та непогашеними зобов'язання за кредитними договорами, просив визнати за собою право іпотеки, яке виникло на підставі укладеного сторонами договору іпотеки від 09.11.2012, права за яким припинені у зв'язку з вчиненням нікчемного правочину.

Справа судами розглядалася неодноразово. Рішенням господарського суду, залишеним без змін постановами апеляційного господарського суду та Верховного Суду, в задоволенні позовних вимог відмовлено.

Згідно зі статтею 24 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» фондова біржа створює організаційні умови для укладення договорів купівлі-продажу цінних паперів та інших фінансових інструментів шляхом проведення біржових торгів і забезпечує контроль за їх виконанням із застосуванням відповідних заходів впливу. Статтею 1 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» передбачено, що котирування – це механізм визначення та/або фіксації на фондовій біржі ринкової ціни емісійного цінного паперу, що перебуває в обігу на такій біржі.

За пунктом 3 витягу з протоколу правління банку від 08.08.2014 «Про врегулювання заборгованості підприємства» ціна оприбуткованих на баланс банку цінних паперів була визначена на підставі останнього біржового курсу цінних паперів відповідно до листів фондових бірж, на яких перебували в обігу цінні папери. Отже, на момент отримання банком у власність зазначених цінних паперів їхня ціна дорівнювала останньому біржовому курсу.

Крім того, відповідно до чинного законодавства під час здійснення операції за правочином з погашення заборгованості проведення оцінки майна не було обов'язковим. Частиною шостою статті 3 Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» передбачено, що випадки обов'язкового проведення оцінки майна встановлюються цим Законом. Правочин з погашення заборгованості не підпадає під жодний з випадків, коли проведення оцінки майна є обов'язковим згідно із частиною другою статті 7 цього Закону. Тобто звичайною ціною для операції за правочином з погашення заборгованості є ринкова вартість цінних паперів.

Суди дійшли висновку, що визначеною відповідно до законодавства про цінні папери та фондовий ринок ринковою вартістю емісійних цінних паперів, що перебувають в обігу на фондових біржах, є їх біржовий курс. Такий самий висновок зроблено в абзаці п'ятому пункту 4 роз'яснення Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 10.08.2010 № 7 «Про порядок застосування розділу XII Закону України «Про акціонерні товариства» щодо здійснення обов'язкового викупу акціонерним товариством розміщених ним акцій». Тож банк за правочином з погашення заборгованості отримав у власність цінні папери за ціною, що відповідала їх звичайним цінам (ринковій вартості) на момент укладення правочину.

Що ж до листа НКЦПФР від 17.08.2017, то суди виходили з того, що викладені у листі обставини не стосуються предмета доказування у цій судовій справі, він не є офіційним роз'ясненням НКЦПФР та жодним чином не підтверджує наявності маніпулювання ціновою політикою активів на ринку цінних паперів.

3. ЗАХИСТ ПРАВ, ЩО ВИПЛИВАЮТЬ З АКЦІЙ

3.1. Установлення обставин, що пов'язані з правом власності на акції

НКЦПФР у випадках і межах, визначених законом, здійснює контроль за достовірністю і розкриттям інформації емітентами, суб'єктами системи накопичувального пенсійного забезпечення (крім вкладників та учасників), особами, які провадять професійну діяльність на ринках капіталу та організованих товарних ринках, саморегульованими організаціями, а також за відповідністю встановленим вимогам.

За змістом підпункту 1 пункту 6 Положення про формування інформаційної бази даних про ринок цінних паперів, затвердженого рішенням НКЦПФР від 03.06.2014 № 733 (далі – Положення № 733), до інформаційної бази даних про ринок цінних паперів включається інформація про емітентів цінних паперів, що містить перелік власників значних пакетів (10 відсотків і більше) акцій.

Крім того, стаття 11 Закону України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» передбачає відповідальність за правопорушення на ринках капіталу та/або організованих товарних ринках, зокрема за нерозміщення, розміщення не в повному обсязі інформації та/або розміщення недостовірної інформації у загальнодоступній інформаційній базі даних НКЦПФР.

Постанова КГС ВС від 29.09.2022 у справі № 910/9924/19

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/106636418>

Верховний Суд зазначив, що у спірних правовідносинах суди першочергово мають встановити з достовірністю, чи був позивач власником витребуваних ним простих іменних бездокументарних акцій, емітованих ПрАТ, у кількості 657 780 штук (що становить 40,0035 % статутного капіталу ПрАТ) станом на момент їх вибуття з власності позивача.

Однак, перевіrivши повноту встановлення судами попередніх інстанцій у цій справі обставин, пов'язаних з правом власності позивача на витребуване майно, Верховний Суд визнав, що суди попередніх інстанцій не встановили їх належним чином та достовірно. Поза увагою судів попередніх інстанцій залишилися інші надані позивачем для обґрунтування цієї обставини докази, зокрема відомості із сайту <http://smida.gov.ua> щодо власників великих пакетів акцій станом на 4-й квартал 2011 року, копія листа арбітражного керуючого від 15.01.2019 № 01-09/118, що були додані позивачем до позовної заяви, про необхідність дослідження яких судами зазначив Верховний Суд у постанові від 26.01.2021 у цій справі.

Суди попередніх інстанцій не врахували та не застосували статтю 11 Закону України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні», підпункт 1 пункту 6 Положення № 733 та не з'ясували, на підставі чого була сформована інформація, що міститься на сайті Агентства (<http://smida.gov.ua>) щодо власників великих пакетів акцій ПрАТ станом на 4-й квартал 2011 року, надана позивачем до матеріалів справи, чи є така інформація достовірною, чи приймалося НКЦПФР про застосування заходу впливу за розміщення у загальнодоступній інформаційній базі даних цієї інформації як недостовірної в порядку стаття 11 Закону України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні».

Тож Верховний Суд зазначив про те, що обставини щодо наявності у відповідача права власності на спірні акції на момент їх вибуття з його власності (перший квартал 2012 року) не були з достовірністю та у повному обсязі встановлені судами попередніх інстанцій. Суди, порушивши вказівки Верховного Суду у цій справі, не дослідили належним чином наявні докази, що стосуються зазначених обставин, та не надали їм належної правової оцінки.

Від встановлення обставин щодо наявності/відсутності у позивача права власності на витребуване майно (спірні акції) залежить вирішення питання про необхідність застосування до спірних правовідносин положень статей 387, 388 ЦК України та з'ясування інших обставин, що встановлюються при поданні віндикаційного позову. Отже, залежно від того чи був позивач власником спірних акцій станом на перший квартал 2012 року, судам слід вирішити питання, чи підлягають застосуванню до спірних правовідносин положення статей 387, 388 ЦК України як спосіб захисту прав саме власника майна та чи підлягають встановленню інші обставини, пов'язані з поданням віндикаційного позову.

3.2. Про визнання права власності на акції та зобов'язання вчинити дії

Постанова КГС ВС від 21.07.2022 у справі № 910/20870/20

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/105347553>

Особа-1 звернулася до господарського суду з позовом до ПрАТ «Національний депозитарій України», ТОВ-1 про, зокрема, визнання за позивачем права власності на 20 317 штук акцій простих іменних в бездокументарній формі емітента ЗАТ, які зберігалися на рахунку позивача в депозитарній установі ТОВ-2, зобов'язання депозитарної установи – ТОВ-1 надати ПрАТ «Національний депозитарій України» розпорядження на переказ на свій рахунок цих акцій.

Позовні вимоги обґрунтовані тим, що позивач набув прав власності на спірні цінні папери на підставі укладеного з Особою-2 договору купівлі-продажу цінних паперів від 14.02.2008, проте позбавлений можливості здійснювати будь-які дії із належними йому акціями, в тому числі відчужувати акції у будь-якій формі, оскільки у визначений законодавством строк (до 12.10.2013) ЗАТ не здійснило дематеріалізацію власних акцій, а зберігач спірних цінних паперів (ТОВ-2) після застосування до нього санкцій у вигляді анулювання ліцензії на провадження професійної діяльності на фондовому ринку, порушивши вимоги чинного законодавства, не передав уповноваженому на зберігання (ПрАТ «Національний депозитарій України») всі документи, бази даних, архіви баз даних депозитарної установи, інформацію щодо її депонентів, які не закрили

рахунки в цінних паперах, та прав на цінні папери, які обліковувалися на їх рахунках, станом на кінець операційного дня, що передує даті припинення діяльності, а також невикладені депозитарною установою кошти за цінними паперами особам, що мають право на їх отримання.

Рішенням господарського суду, залишеним без змін постановами апеляційного господарського суду та КГС ВС, у задоволенні позову відмовлено.

Підставою для відмови в позові стало те, що постановою апеляційного господарського суду в іншій справі визнано недійсним укладений між Особою-1 та Особою-2 (продавець спірних цінних паперів за укладеним з позивачем договором) договір дарування спірних акцій та зобов'язано повернути Особі-3 такі цінні папери. За змістом положень статті 216 ЦК України недійсний правочин не створює юридичних наслідків, крім тих, що пов'язані з його недійсністю, а в разі недійсності правочину кожна зі сторін зобов'язана повернути другій стороні у натурі все, що вона одержала на виконання цього правочину. У зв'язку із наведеним суди попередніх інстанцій дійшли висновку, що договір, який укладено між позивачем та Особою-2, не має під собою правової підстави, а отже, набуває ознак неправомірності, що свідчить про відсутність підстав для визнання за Особою-1 права власності на спірні цінні папери.

3.3. Про відшкодування завданих збитків у зв'язку із знеціненням акцій

[Постанова КГС ВС від 31.05.2022 у справі № 910/16144/19](https://reyestr.court.gov.ua/Review/104747558)

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/104747558>

Позивачі звернулися до господарського суду з позовом до НБУ про відшкодування шкоди, заподіяної акціонерам органом державної влади у розмірі 4 545 577,60 грн. Позовні вимоги обґрунтовані тим, що внаслідок прийняття неправомірного рішення, а саме розпорядження Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (далі – Нацкомфінпослуг), від 22.11.2016 № 2907 «Про анулювання ліцензій на провадження страхової діяльності Приватного акціонерного товариства «Страхове товариство «Іллічівське», яке визнано протиправним розпорядженням Державної регуляторної служби України (далі – ДРС) від 13.02.2017 № 35, позивачам, які були акціонерами товариства були завдані збитки у зв'язку із знеціненням їх акцій.

Позаяк позивачі не довели в судах попередніх інстанцій, що збитки, під якими розуміються втрати позивачів у розмірі вартості акцій, стали об'єктивним наслідком прийняття рішення Нацкомфінпослуг про анулювання ліцензій та невиконання рішення

ДРС про усунення порушень законодавства у сфері ліцензування, а також не спростували висновок судів, що факт знецінення акцій товариства був результатом дій керівництва компанії та її власників, які передували прийняттю Нацкомфінпослуг рішення про анулювання ліцензії, що свідчить про відсутність складу цивільного правопорушення, Верховний Суд визнав, що висновки судів про відмову в позові є обґрунтованими.

3.4. Щодо визнання недійсними результатів проведеного аукціону з продажу пакета акцій

Постанова КГС ВС від 20.07.2022 у справі № 910/4210/20

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/105612017>

У 2020 році Державна корпорація розвитку «ВЕБ.РФ» (далі – ДКР) звернулася до господарського суду з позовною заявою до відповідачів, у якій просила визнати недійсними результати аукціону від 04.03.2020 з продажу 5 080 310 373 штук простих бездокументарних іменних акцій ПАТ «Промінвестбанк» (далі – ПАТ) номінальною вартістю 10 грн (99,7726 % від загальної кількості), оформлених протоколом аукціону з реалізації акцій ПАТ, на які звернено стягнення на АТ «Фондова біржа ПФТС» (далі – АТ); визнати недійсним біржовий контракт (з урахуванням заяви про зміну предмета позову від 27.05.2021).

Звертаючись з позовною заявою, позивач наголосив, що відповідачі неправомірно визначили бездокументарні іменні акції ПАТ, як майно російської федерації (ДКР) належав пакет акцій (99,7726 %) ПАТ, на які звернуто стягнення за боргами російської федерації. Позивач зазначив про порушення положень Конвенції про захист прав і основоположних свобод 1950 року щодо незаконного позбавлення ДКР права власності на спірні цінні папери, оскільки корпорація як юридична особа не несе відповідальності за зобов'язаннями держави.

Суд першої інстанції, з яким погодився КГС ВС і скасував постанову апеляційної інстанції, відхиляючи доводи позивача про те, що майно ДКР не є майном держави російська федерація, зазначив, що під час здійснення зведеного виконавчого провадження (далі – ЗВП) та розшуку майна боржника російської федерації встановлено тотожність майна російської федерації та ДКР як юридичної особи, що виконує функції держави. Тобто ДКР є, по суті, органом російської федерації, оскільки виконує цілі, функції та завдання, притаманні державним органам, перебуває під щільним контролем російської федерації настільки, що є її alter ego («другим я»), і її майном держава розпоряджається як своїм. Верховний Суд визнав, що судами

попередніх інстанцій був зроблений в цілому правильний висновок (хоча з дещо відмінним мотивуванням) про те, що на майно ДКР, яке перебуває на території України, може бути звернено стягнення за боргами російської федерації.

ДКР зауважив, що аукціон, призначений АТ на 11.02.2020, був повторним, а не другим повторним, тому ціна акцій на цьому повторному аукціоні мала становити не менше 75 % від початкової ціни лота. Верховний Суд відхилив доводи ДКР, оскільки порушення порядку проведення аукціону, в тому числі п.2.7 Порядку реалізації на фондовій біржі цінних паперів, на які звернено стягнення, затвердженого рішенням НКЦПФР від 25.12.2012 № 1853 (далі – Порядок № 1853), які могли мати наслідком заниження ціни, про які стверджує позивач, могли вплинути на права та законні інтереси самої російської федерації як боржника (розмір її заборгованості перед стягувачами зменшується на ціну продажу), а не позивача, який наполягає на відокремленості свого майна від майна російської федерації.

Згідно з пунктом 4.5 Порядку № 1853 у разі якщо цінні папери, на які звернено стягнення, були виставлені на аукціон, але не були реалізовані, такі цінні папери підлягають подальшій реалізації на фондовій біржі за ціною, що становить 75 % початкової ціни лота; у разі повторної нереалізації на аукціоні цінні папери підлягають подальшій реалізації на фондовій біржі за ціною, що становить 50 % початкової ціни лота. Відповідно до пункту 4.2 Порядку № 1853 аукціон вважається таким, що не відбувся, у разі: 1) відсутності покупців або наявності тільки одного покупця; 2) несплати в установлений строк переможцем аукціону належної суми грошових коштів за придбані цінні папери, на які звернено стягнення; 3) непідписання переможцем аукціону протоколу аукціону протягом строку, передбаченого цим Порядком.

При цьому АТ не порушило встановленої судом заборони на проведення аукціону та вчинення будь-яких підготовчих дій щодо його проведення, оскільки біржа не вживала відповідних заходів (при цьому позивач не навів доводів на підтвердження протилежної позиції). Аукціон є конкурсним способом продажу майна і за умови інвестиційної привабливості лота ціна продажу може бути значно вищою від заявленої початкової ціни без обмеження верхньою межею.

Також Верховний Суд звернув увагу, що пункт 4.5 Порядку № 1853 передбачає необхідність зменшення ціни продажу лоту, якщо цінні папери, на які звернено стягнення, були виставлені на аукціон, але не були реалізовані. При цьому названий пункт Порядку не розмежовує причин, з яких акції не були реалізовані. Тобто незалежно від причин, з яких не відбувся аукціон, положення пункту 4.5 зазначеного Порядку мали б бути застосовані до цього аукціону. Неможливість виконання біржового контракту через обставини непереборної сили, які відбулися після проведення аукціону та укладення біржового контракту (націоналізація пакета

акцій), не свідчить про відсутність предмета спору у цій справі. У зв'язку з викладеним Верховний Суд дійшов висновку про те, що наведені обставини не впливають на спір, що є предметом розгляду у цій справі.

4. ВЕКСЕЛЬ

4.1. Ефективний спосіб захисту у справі про визнання векселів такими, що не мають вексельної сили

Постанова КГС ВС від 02.02.2022 у справі № 910/18962/20

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/103281593>

АТ КБ звернулося до господарського суду з позовом до ТОВ-1, ТОВ-2, ТОВ-3 про визнання векселів такими, що не мають вексельної сили.

Позовні вимоги обґрунтовані тим, що видані 04.08.2020 ТОВ-1 прості документарні векселі не мають вексельної сили, оскільки були вчинені без дотримання вимог статті 4, абзацу другою частини п'ятої статті 5 Закону України «Про обіг векселів в Україні» та статті 75 Конвенції, якою запроваджено Уніфікований закон про переказні векселі та прості векселі. Позивач вказував, що у нього існують правомірні очікування щодо повернення у його власність нерухомого майна, яке вибуло на підставі оспореного ним судового рішення в іншій справі та на момент звернення з цим позовом зареєстроване за ТОВ-1. Позивач вважав, що дії відповідачів, зокрема щодо видання спірних векселів, спрямовані на створення штучної заборгованості ТОВ-1 перед його кредиторами, які мають на меті заволодіти зазначеним майном АТ КБ у процедурі примусового виконання судових рішень, що унеможливить повернення такого майна позивачу.

Господарський суд рішенням, залишеним без змін постановою апеляційного господарського суду, в задоволенні позовних вимог відмовив повністю. Судові рішення мотивовані тим, що АТ КБ не є учасником правовідносин, що склалися між ТОВ-1 (векселедавець), ТОВ-3 (набувач права вимоги за придбаними векселями) та ТОВ-4 (особа, що здійснила відчуження боргових цінних паперів у спосіб, визначений чинним законодавством). АТ КБ не є кредитором, боржником та/або пов'язаною особою з ТОВ-1, ТОВ-3 та ТОВ-4 у межах спірних правовідносин. З огляду на це, попередні судові інстанції дійшли висновків про недоведеність позивачем факту порушення відповідачами саме його права або охоронюваного законом інтересу.

КГС ВС дійшов висновку щодо відсутності підстав для задоволення касаційної скарги та визнав правомірними висновки судів попередніх інстанцій про недоведеність АТ КБ

відповідно до вимог господарського процесуального законодавства ані факту порушення відповідачами саме його права або охоронюваного законом інтересу, ані можливості в обраний ним спосіб захисту відновити порушені, на його думку, права щодо спірного майнового комплексу.

КГС ВС також зазначив про безперспективність заявленого позову, адже незалежно від наслідків вирішення спору щодо вексельної сили оспорюваних векселів АТ КБ немає визначених процесуальним законодавством правомочностей впливати на повноту обставин щодо виникнення та стягнення заборгованості за спірними векселями, які були встановлені судами під час розгляду справи № 910/12540/20, оскільки, не будучи учасником цієї справи, скаржник не має права звернутися про перегляд ухваленого у цій справі рішення за нововиявленими обставинами, що передбачено частиною першою статті 321 ГПК України.

Тож відповідно до усталеної практики Верховного Суду належним та ефективним способом захисту прав неволодіючого майном власника до незаконно вододіючої цим майном особи буде звернення до суду з позовом про витребування майна, тоді як обраний позивачем спосіб захисту у цій справі не здатний поновити його права на спірний майновий комплекс, що свідчить про неефективність такого способу захисту.

Наведене підтверджується також тим, що у правовідносинах, які виникли між сторонами, оспорювані векселі є документами, виданими на виконання договору купівлі-продажу цінних паперів, і вони підтверджують виникнення зобов'язань сторін саме з договору купівлі-продажу цінних паперів. Отже, визнання такими, що не мають вексельної сили, векселів, виданих на виконання зазначеного договору, не є можливим до визнання недійсним зобов'язання з оплати акцій в цілому, адже воно виникло з договору, який не визнаний судом недійсним на час розгляду судами цієї справи, що також свідчить про правомірність висновку судів про відсутність підстав для задоволення позову.

Верховний Суд зауважив, що захист прав на майно має відбуватися у спорі щодо цього майна, де особа, яка вважає себе власником майна, може звернутися із заявою про забезпечення позову шляхом арешту цього майна, а не оспорювати силу векселів лише тому, що існує припущення, що при виконанні судового рішення про стягнення з емітента боргу за договором, щодо якого у позивача відсутнє як право, так і інтерес (встановлено у справі № 910/12540/20), може бути звернуто стягнення на майно, яке позивач вважає своєю власністю.

4.2. Щодо заміни сторони (кредитора) у справі після закінчення виконавчого провадження з виконання наказу господарського суду поза межами відкритої стадії господарського процесу з урахуванням укладених договорів відступлення права вимоги заборгованості за векселем

Конституція України визначає, що судові рішення є обов'язковим до виконання. Держава забезпечує виконання судового рішення у визначеному законом порядку. Контроль за виконанням судового рішення здійснює суд (стаття 129-1 Конституції України). Згідно з положеннями статей 18, 326 ГПК України судові рішення, що набрали законної сили, є обов'язковими до виконання всіма органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими та службовими особами, фізичними і юридичними особами та їх об'єднаннями на всій території України, а у випадках, встановлених міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, – і за її межами. Невиконання судового рішення є підставою для відповідальності, встановленої законом.

Статтю 1 Закону України «Про виконавче провадження» визначено, що виконавче провадження як завершальна стадія судового провадження і примусове виконання судових рішень та рішень інших органів (посадових осіб) – сукупність дій визначених у цьому Законі органів і осіб, що спрямовані на примусове виконання рішень і проводяться на підставах, у межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією України, цим Законом, іншими законами та нормативно-правовими актами, прийнятими відповідно до цього Закону, а також рішеннями, які відповідно до цього Закону підлягають примусовому виконанню.

Пунктом 9 частини першої статті 39 зазначеного Закону регламентовано, що виконавче провадження підлягає закінченню у разі, зокрема, фактичного виконання в повному обсязі рішення згідно з виконавчим документом. Постанова про закінчення виконавчого провадження вноситься в день настання відповідних обставин або в день, коли виконавцю стало відомо про такі обставини. У випадках, передбачених пунктами 1–3, 5–7, 9–12, 14, 15 частини першої цієї статті, виконавчий документ надсилається разом із постановою про закінчення виконавчого провадження до суду або іншого органу (посадовій особі), який його видав (частини друга та третя статті 39 названого Закону).

Наслідком закінчення виконавчого провадження є те, що виконавче провадження, щодо якого винесено постанову про його закінчення, не може бути розпочате знову, крім випадків, передбачених Законом України «Про виконавче провадження» (абзац другий частини першої статті 40 цього Закону). Водночас після закінчення виконавчого провадження не виключається можливість подальшого руху справи як в межах перегляду рішення суду (апеляційний, касаційний перегляд, перегляд

за нововиявленими або виключними обставинами), так і в межах виконання рішення суду (поворот виконання, оскарження постанови про закінчення виконавчого провадження), а також у зв'язку із судовим контролем за виконанням рішення суду (пункт 6.11 постанови Великої Палати Верховного Суду від 16.02.2021 у справі № 911/3411/14).

Тож навіть після закінчення виконавчого провадження в учасника справи можуть виникати процесуальні питання, пов'язані із захистом його прав та охоронюваних інтересів.

Як до відкриття виконавчого провадження, так і після його закінчення заміна учасника справи правонаступником здійснюється виключно на підставі статті 52 ГПК України. У такому випадку з огляду на відсутність відкритого виконавчого провадження заміна відповідної сторони виконавчого провадження правонаступником є неможливою. Єдиним винятком є заміна боржника або стягувача у виконавчому документі до відкриття виконавчого провадження, що окремо обумовлено в частині п'ятій статті 334 ГПК України (висновок, викладений у постанові Великої Палати Верховного Суду від 03.11.2020 у справі № 916/617/17).

Питання процесуального правонаступництва регламентовані частиною першою статті 52 ГПК України, згідно з якою в разі смерті або оголошення фізичної особи померлою, припинення юридичної особи шляхом реорганізації (злиття, приєднання, поділу, перетворення), заміни кредитора чи боржника в зобов'язанні, а також в інших випадках заміни особи у відносинах, щодо яких виник спір, суд залучає до участі у справі правонаступника відповідного учасника справи на будь-якій стадії судового процесу.

Процесуальне правонаступництво є похідним від матеріального та впливає з юридичних фактів правонаступництва (заміни сторони у матеріальному правовідношенні її правонаступником). У зв'язку з цим для вирішення судом питання про процесуальну заміну сторони у справі необхідна наявність відповідних первинних документів, які підтверджують факт вибуття особи з матеріального правовідношення та перехід її прав та обов'язків до іншої особи – правонаступника.

Процесуальне правонаступництво, передбачене статтею 52 ГПК України, – це перехід процесуальних прав та обов'язків сторони у справі до іншої особи у зв'язку з вибуттям особи у спірному матеріальному правовідношенні.

[Постанова КГС ВС від 14.02.2022 у справі № 904/3256/18](https://reyestr.court.gov.ua/Review/103892653)

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/103892653>

Рішенням господарського суду області, яке залишене без змін постановою апеляційного господарського суду, стягнуто з ТОВ-1 на користь ТОВ-2 заборгованість за векселем у сумі 450 000,00 грн та судовий збір у сумі 6750,00 грн.

На виконання зазначених рішень 29.05.2020 господарським судом видано наказ.

28.07.2021 до господарського суду надійшла заява ТОВ-3 про заміну сторони (кредитора) у цій справі. Заява обґрунтована тим, що відповідно до договору право вимоги за рішенням суду у цій справі було відступлено позивачем новому кредитору – ТОВ-4. За цим договором ТОВ-4 відступило ТОВ-3 право вимоги до ТОВ-1 щодо заборгованості за названим векселем.

Ухвалою господарського суду, залишеною без змін постановою апеляційного господарського суду, у справі ТОВ-3 клопотання про заміну сторони (кредитора) задоволено. Замінено сторону (кредитора) у справі з ТОВ-2 на правонаступника – ТОВ-3. Ухвалюючи судові рішення, суди виходили з наявності правових підстав для такої заміни з урахуванням укладених договорів відступлення права вимоги.

ТОВ-1 подало касаційну скаргу, в якій просило скасувати названі судові рішення. Підставами для скасування судових рішень відповідач зазначав неправильне застосування норм матеріального права та порушення норм процесуального права судами першої та апеляційної інстанцій, а саме статті 512 ЦК України, статей 74, 86 ГПК України. Він вказував, що рішення господарського суду виконано в межах виконавчого провадження приватним виконавцем, стягнуто з ТОВ-1 502 658,00 грн, виконавче провадження закінчено. Скаржник стверджував, що відступлення боргових зобов'язань за векселем мало бути здійснено з урахуванням Закону України «Про цінні папери та фондову біржу».

Колегія суддів КГС ВС з огляду на встановлення господарськими судами першої та апеляційної інстанцій всіх фактичних обставин справи, необхідних для прийняття рішення, визнала за можливе ухвалити нове рішення у справі про відмову в задоволенні заяви ТОВ-3 про заміну сторони у справі, оскільки ТОВ-3 звернулося до суду із заявою про заміну сторони (кредитора) у справі після закінчення виконавчого провадження з виконання наказу господарського суду. Заяву подано на підставі статті 52 ГПК України.

КГС ВС виходив із правової позиції, викладеної у п. 6.19 постанови Великої Палати Верховного Суду від 16.02.2021 у справі № 911/3411/14, та тієї обставини, що будь-якого провадження за заявою/скаргою ТОВ-3 у справі не відкривалося, тому правових підстави для заміни учасника у справі в порядку статті 52 ГПК України поза межами відкритої стадії господарського процесу немає. Оскільки матеріали справи не містили доказів наявності відкритого виконавчого провадження на момент розгляду заяви

ТОВ-3 про заміну сторони, були відсутні і правові підстави для заміни сторони виконавчого провадження (стягувача у справі) в порядку статті 334 ГПК України.

4.3. Про визнання грошових вимог боргу на підставі договору купівлі-продажу векселя у справі про банкрутство

Постанова КГС ВС від 11.08.2022 у справі № 904/5693/20

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/105793153>

Між ТОВ-1 (продавець) та ТОВ-2, представленою повіреним – ТОВ-3 (покупець), укладено договір купівлі-продажу векселів у простій документарній формі, виданих ТОВ-4, відповідно до умов якого продавець зобов'язувався передати у власність покупця, а покупець – прийняти та оплатити векселі на умовах, передбачених цим договором. До господарського суду від ТОВ-1 надійшла заява про визнання конкурсних кредиторських вимог до боржника. ТОВ-1 просило визнати грошові вимоги боргу на підставі зазначеного договору купівлі-продажу цінних паперів.

Ухвалою господарського суду, залишеною без змін постановою апеляційного господарського суду, відхилено грошові вимоги ТОВ-1 до ТОВ-2. Судові рішення мотивовані тим, що зобов'язання боржника виникли перед ТОВ-1 на підставі договору, який визнано недійсним з підстав фраздаторності такого правочину (постановою апеляційного господарського суду визнано недійсним названий договір купівлі-продажу цінних паперів). Тобто правова підстава, на якій ґрунтувалося зобов'язання боржника щодо ТОВ-1 на час його звернення із заявою про визнання грошових вимог, відсутня.

Щодо застосування до спірних правовідносин двосторонньої реституції суд апеляційної інстанції зазначив, що такої вимоги заявлено не було. Хоча скаржник стверджував про подальше відчуження боржником цінних паперів, отриманих на підставі договору купівлі-продажу, на користь третьої особи (ТОВ-5), проте матеріали справи не містять доказів звернення ТОВ-1 з вимогами до боржника або до третьої особи про повернення цінних паперів із чужого незаконного володіння або відшкодування їх вартості.

Колегія суддів КГС ВС дійшла висновку, що касаційну скаргу необхідно залишити без задоволення з таких підстав.

Частиною першою статті 216 ЦК України встановлено, що недійсний правочин не створює юридичних наслідків, крім тих, що пов'язані з його недійсністю.

У розглядуваному випадку спірні векселі вибули з володіння боржника на користь третьої особи – ТОВ-5, що боржником не спростовується. За таких обставин було б нерозумним визнавати у межах справи про банкрутство конкурсні вимоги кредитора, які згідно із судовим рішенням спрямовані на створення штучної заборгованості боржника перед скаржником, лише здебільшого перекваліфікувавши підставу для їх визнання.

При цьому суд зауважив, що норма частини першої статті 216 ЦК України не може застосовуватися як підстава позову про повернення майна, переданого на виконання недійсного правочину, яке було відчужене третій особі. Не підлягають задоволенню позови власників майна про визнання недійсними наступних правочинів щодо відчуження цього майна, які були вчинені після недійсного правочину. Такий спосіб захисту можливий лише шляхом подання віндикаційного позову, якщо для цього існують передбачені статтею 388 ЦК України підстави на право витребувати у набувача це майно (постанова Верховного Суду України від 30.11.2016 у справі № 6-2069цс16).

Водночас Верховний Суд зауважив, що згідно зі статтею 6 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод суд повинен зазначити спосіб захисту прав скаржника, оскільки його фактично позбавлено векселів, які за встановленими судами обставинами перебувають у ТОВ-5. Щодо цього суд зазначив таке.

Згідно із частиною першою статті 236 ЦК України правочин, визнаний судом недійсним, є недійсним з моменту його вчинення. Тобто такий правочин не породжує переходу права власності до набувача (аналогічний правовий висновок наведено в постанові Верховного Суду від 05.09.2018 у справі № 910/1356/13). У цій справі спірні відносини виникли щодо цінних паперів, що не змінює загального підходу щодо неприпустимості уникнення застосування статей 387, 388 ЦК України як ефективного способу захисту. У такому випадку виникає право скаржника заявити свої права на векселі як цінні папери до поточного володільця на підставі статті 389 ЦК України.

Тож, на переконання колегії суддів КГС ВС, скаржник мав би звернутися за процедурою поновлення прав на втрачений цінний папір (глава 7 розділу 4 ЦПК України) та витребування цінного паперу (статті 387, 388, 389 ЦК України) з необхідністю встановлення добросовісності/недобросовісності набувача цих цінних паперів.

4.4. Безпідставна видача векселя. Відшкодування збитків, завданих ТОВ його посадовою особою

Згідно із частиною другою статті 89 ГК України посадові особи відповідають за збитки, завдані ними господарському товариству. Відшкодування збитків, завданих посадовою особою господарському товариству її діями (бездіяльністю), здійснюється у разі, якщо такі збитки були завдані: діями, вчиненими посадовою особою з перевищенням або зловживанням службовими повноваженнями; діями посадової особи, вчиненими з порушенням порядку їх попереднього погодження або іншої процедури прийняття рішень щодо вчинення подібних дій, встановленої установчими документами товариства; діями посадової особи, вчиненими з дотриманням порядку їх попереднього погодження або іншої процедури прийняття рішень щодо вчинення відповідних дій, встановленої товариством, але для отримання такого погодження та/або дотримання процедури прийняття рішень посадова особа товариства подала недостовірну інформацію; бездіяльністю посадової особи у випадку, коли вона була зобов'язана вчинити певні дії відповідно до покладених на неї обов'язків; іншими винними діями посадової особи.

Верховний Суд у постанові від 04.12.2018 у справі № 910/21493/17 зробив висновок, що згідно з вимогами статті 92 ЦК України особи, які виступають від імені юридичної особи, зобов'язані діяти не лише в межах своїх повноважень, але й добросовісно і розумно. З огляду на положення наведеної правової норми та довірчий характер відносин між господарським товариством та його посадовою особою (зокрема, директором чи генеральним директором) протиправна поведінка посадової особи може виражатись не лише в невиконанні нею обов'язків, встановлених установчими документами товариства, чи перевищенні повноважень при вчиненні певних дій від імені товариства, а й у неналежному та недобросовісному виконанні таких дій без дотримання меж нормального господарського ризику, з особистою заінтересованістю чи при зловживанні своїм розсудом, прийнятті очевидно необачних чи марнотратних рішень. Аналогічні висновки зроблені і в постанові Великої Палати Верховного Суду від 22.10.2019 у справі № 911/2129/17.

Наведене відповідає міжнародним Принципам корпоративного управління Організації економічного співробітництва та розвитку, які закріплюють такі основні фідуціарні обов'язки директорів підприємства, як обов'язок дбайливого ставлення (діяти добросовісно на користь розвитку підприємства, приділяючи достатньо часу, зусиль і професійних навичок управлінню ним) та обов'язок лояльності (уникати конфлікту інтересів і діяти під час ухвалення рішень щодо діяльності підприємства лише в його інтересах).

Головною метою фідучіарних обов'язків є необхідність забезпечення економічного розвитку підприємства і, відповідно, недотримання таких базових обов'язків може призвести до завдання збитків підприємству та зобов'язання їх відшкодувати.

Отже, при застосуванні статті 92 ЦК України потрібно оцінювати не лише формальну сторону питання – дотримання посадовою особою всіх положень законодавства, статуту, рішень загальних зборів учасників/акціонерів тощо. Адже навіть коли посадова особа формально виконала всі вимоги законодавства та установчих документів товариства, її дії (бездіяльність) можуть не бути добросовісними, розумними та вчиненими в інтересах товариства.

Вирішуючи питання відповідальності посадової особи перед юридичною особою, суд виходить з презумпції, що така посадова особа діяла в найкращих інтересах товариства; її рішення були незалежними та обґрунтованими; її фідучіарні обов'язки були виконані належним чином.

Згідно зі статтею 22 ЦК України особа, якій завдано збитків у результаті порушення її цивільного права, має право на їх відшкодування. Збитками є: 1) втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (реальні збитки); 2) доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене (упущена вигода). Збитки відшкодовуються у повному обсязі, якщо договором або законом не передбачено відшкодування у меншому або більшому розмірі.

Статтею 1166 ЦК України передбачено, що майнова шкода, завдана неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю особистим немайновим правам фізичної або юридичної особи, а також шкода, завдана майну фізичної або юридичної особи, відшкодовується в повному обсязі особою, яка її завдала. Особа, яка завдала шкоди, звільняється від її відшкодування, якщо вона доведе, що шкоди завдано не з її вини.

Згідно із статтею 224 ГК України учасник господарських відносин, який порушив господарське зобов'язання або установлені вимоги щодо здійснення господарської діяльності, повинен відшкодувати завдані цим збитки суб'єкту, права або законні інтереси якого порушено. Під збитками розуміються витрати, зроблені управненою стороною, втрата або пошкодження її майна, а також не одержані нею доходи, які управнена сторона одержала б у разі належного виконання зобов'язання або додержання правил здійснення господарської діяльності другою стороною.

До складу збитків, що підлягають відшкодуванню особою, яка допустила господарське правопорушення, включаються: вартість втраченого, пошкодженого або знищеного майна, визначена відповідно до вимог законодавства; додаткові витрати (штрафні санкції, сплачені іншим суб'єктам, вартість додаткових робіт, додатково витрачених матеріалів тощо), понесені стороною, яка зазнала збитків внаслідок порушення зобов'язання другою стороною (стаття 225 ГК України).

Вирішуючи спір про відшкодування шкоди, суд повинен встановити наявність чи відсутність складу цивільного правопорушення, яке має містити такі складові:

- неправомірність поведінки особи, тобто її невідповідність вимогам, наведеним в актах цивільного законодавства;
- наявність шкоди, під якою слід розуміти втрату або пошкодження майна потерпілого та (або) позбавлення його особистого нематеріального права, взагалі будь-яке знецінення блага, що охороняється законом, та її розмір;
- причинний зв'язок між протиправною поведінкою та шкодою, який виражається в тому, що шкода має бути об'єктивним наслідком поведінки заподіювача шкоди, тобто протиправна поведінка конкретної особи (осіб), на яку покладається відповідальність, є тією безпосередньою причиною, що необхідно та невідворотно спричинила шкоду;
- вина заподіювача шкоди як суб'єктивного елемента відповідальності, що полягає в психічному ставленні особи до вчинення нею протиправного діяння і проявляється у вигляді умислу або необережності, за винятком випадків, коли за прямою вказівкою закону обов'язок відшкодування завданої шкоди покладається на відповідальну особу незалежно від вини.

За відсутності хоча б одного із цих елементів цивільна відповідальність не настає.

[Постанова КГС ВС від 03.02.2022 у справі № 911/507/21](https://reyestr.court.gov.ua/Review/102973761)

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/102973761>

Особа-1 як учасник ТОВ звернулася в інтересах товариства до господарського суду до директора товариства – Особи-2 про відшкодування збитків, завданих ТОВ його посадовою особою. Позовні вимоги обґрунтовані тим, що внаслідок недобросовісних дій Особи-2 як директора товариству було завдано збитки, що полягають у безпідставній видачі векселя на суму 1 200 000,00 грн та

здійснених витрат на опротестування векселя на суму 12 000,00 грн, щодо яких нотаріусом вчинено виконавчий напис на користь Особи-3.

Рішенням господарського суду позовні вимоги задоволено повністю. Рішення мотивовано тим, що судом встановлено в діях відповідача повний склад цивільного правопорушення, зокрема протиправність його поведінки, наявність шкоди у визначеному розмірі, причинний зв'язок між діями відповідача та шкодою, завданою товариству, вина відповідача у завданні товариству збитків у стягуваному розмірі.

Постановою апеляційного господарського суду назване рішення скасовано, прийнято нове рішення, яким у задоволенні позовних вимог відмовлено повністю. Суд апеляційної інстанції, не погоджуючись з висновками місцевого господарського суду щодо наявності повного складу цивільного правопорушення, виходив з того, що пред'явлення вимоги про відшкодування шкоди (збитків) покладає на позивача обов'язок довести, що ці збитки не є абстрактними, а дійсно були стягнуті з відповідача в грошовому еквіваленті або шляхом продажу майна, внаслідок чого товариство дійсно зазнало шкоди.

Судом апеляційної інстанції встановлено, що позивач не надав суду належні та допустимі докази завдання йому збитків у зазначеній сумі. Лише існування виконавчого напису нотаріуса не доводить завдання відповідачем позивачу шкоди. З огляду на це зазначений суд дійшов висновків, що матеріали справи не підтверджують завдання позивачеві збитків у заявленому розмірі.

Як зауважив КГС ВС, судами встановлено, що необґрунтовані та недобросовісні дії відповідача, який вчинив від імені товариства додаткову угоду, призвели до створення для ТОВ негативних наслідків у вигляді виникнення в Особи-3 можливості здійснити невинновданно великі та необґрунтовані нарахування додаткових виплат у вигляді 3 % річних та інфляційних втрат, що надало їй право вимагати від товариства сплати значної суми коштів у судовому порядку.

При цьому суди встановили, що в матеріалах справи відсутні докази того, що протягом всього періоду від моменту обрання відповідача на посаду директора ним вживалися заходи для проведення належного (повного, остаточного) розрахунку з Особою-3 за договором купівлі-продажу, інформування товариства, його учасників про існування непогашеної заборгованості перед третьою особою, попередження про імовірність настання для товариства негативних наслідків у вигляді обов'язків сплатити на користь Особи-3 штрафні санкції, ініціації спільного з іншими продавцями за

договором купівлі-продажу, учасниками товариства, самого товариства відкритого та прозорого способу врегулювання спірної ситуації.

У подальшому між ТОВ в особі директора та Особою-3 укладено договір про врегулювання заборгованості. Цим договором, враховуючи наявність спору № 359/7955/17, що перебував на розгляді міськрайонного суду, ТОВ визнало наявність заборгованості за договором купівлі-продажу нерухомого майна та земельної ділянки. Крім того, сторони домовилися, що в день підписання договору ТОВ перераховує на розрахунковий рахунок Особи-3 25 000,00 грн та ТОВ передає Особі-3 векселі на суму 8 900 000,00 грн. Особа-3, у свою чергу, зобов'язувалася відізвати позовну заяву, подану до міськрайонного суду.

Судами попередніх інстанцій із судових рішень, прийнятих у справі № 359/7955/17, встановлено, що Особа-3 до суду заява про відкликання позовної заяви (заява про відмову від позову) не подавала, під час судового розгляду справи жодна із сторін про факт укладання договору про врегулювання заборгованості суду не повідомляла, зрештою судом першої інстанції у задоволенні позову Особі-3 було відмовлено та судові рішення в цій частині вона не оскаржувала.

При цьому, як встановлено судами попередніх інстанцій, директор ТОВ не вжив жодних заходів для доведення до відома міськрайонного суду про факт укладання договору про врегулювання заборгованості від 20.01.2017 та не проконтролював його виконання Особою-3 щодо відкликання позову (відмови від нього), хоча векселі на загальну суму 8 900 000,00 грн було передано на користь Особи-3, про що сторони склали відповідний акт, в якому зазначили про повне виконання сторонами договору про врегулювання заборгованості від 20.12.2017.

З огляду на викладене колегія суддів КГС ВС погодилася з висновками судів попередніх інстанцій, що укладання договору про врегулювання заборгованості від 20.12.2017 жодного позитивного ефекту для ТОВ не мало, адже, маючи невиконані зобов'язання перед Особою-3 лише на суму 449 332,85 грн, у товариства виникла безспірна заборгованість перед нею на суму 1 212 000,00 грн та у разі пред'явлення до оплати векселя на суму – 7 700 000,00 грн.

Водночас, оцінюючи розмір та реальність завданих позивачеві збитків як одного з елементів складу правопорушення, суд першої інстанції виходив з того, що видача товариством векселя як цінного паперу, що підтверджує передання Особою-3 безумовного права вимагати від товариства сплати за такими векселями, цілком відповідає ознакам, визначеним статтею 22 ЦК України та статтею 255 ГК України,

що розуміють під шкодою втрату товариством майна, яке відображено у виконавчому написі нотаріуса і включає суму вимог за векселем у розмірі 1 200 000,00 грн та суму витрат на протест векселя – 12 000,00 грн.

З огляду на те, що судом апеляційної інстанції встановлено відсутність повного складу цивільного правопорушення, зокрема наявності реальних збитків у визначеному розмірі, Верховний Суд визнав обґрунтованим висновок суду апеляційної інстанції про відсутність підстав для задоволення позову про стягнення збитків.

4.5. Щодо підпису векселя від імені юридичних осіб власноручно керівником та головним бухгалтером (якщо така посада передбачена штатним розписом юридичної особи) чи уповноваженими ними особами

За статтею 28 Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» вексель – цінний папір, який посвідчує безумовне грошове зобов'язання векселедавця або його наказ третій особі сплатити після настання строку платежу визначену суму власнику векселя (векселедержателю). Векселі можуть бути прості або переказні та існують виключно у документарній формі. Особливості видачі та обігу векселів, здійснення операцій з ними, погашення вексельних зобов'язань та стягнення за векселями визначаються Законом України «Про обіг векселів в Україні».

Законом України від 06.07.1999 № 826-XIV «Про приєднання України до Женевської конвенції 1930 року, якою запроваджено Уніфікований закон про переказні векселі та прості векселі» Верховна Рада України постановила приєднатися від імені України до Женевської конвенції 1930 року, якою запроваджено Уніфікований закон про переказні векселі та прості векселі з урахуванням застережень, обумовлених додатком II до цієї Конвенції.

Згідно зі статтею 5 Закону України «Про обіг векселів в Україні» векселі (переказні і прості) складаються в документарній формі на бланках з відповідним ступенем захисту від підроблення, форма та порядок виготовлення яких затверджуються Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку за погодженням з Національним банком України з урахуванням норм Уніфікованого закону, і не можуть бути переведені в бездокументарну форму (знерухомлені).

Відповідно до статті 75 Уніфікованого закону про переказні векселі та прості векселі простий вексель містить:

- 1) назву «простий вексель», яка включена в текст документа і висловлена тією мовою, якою цей документ складений;
- 2) безумовне зобов'язання сплатити визначену суму грошей;
- 3) зазначення строку платежу;
- 4) зазначення місця, в якому повинен бути здійснений платіж;
- 5) найменування особи, якій або наказу якої повинен бути здійснений платіж;
- 6) зазначення дати і місця складання простого векселя;
- 7) підпис особи, яка видає документ (векселедавець).

Статтю 76 Уніфікованого закону про переказні векселі та прості векселі установлено, що документ, у якому відсутній будь-який з реквізитів, зазначених у попередній статті, не має сили простого векселя, за винятком випадків, зазначених нижче у цій статті.

Простий вексель, строк платежу в якому не зазначено, вважається таким, що підлягає оплаті за пред'явленням.

При відсутності особливого зазначення, місце, де видано документ, вважається місцем платежу і, разом з тим, місцем проживання векселедавця.

Простий вексель, в якому не вказано місце його видачі, вважається виданим у місці, зазначеному поруч з найменуванням векселедавця.

За вимогами статті 5 Закону України «Про обіг векселів в Україні» вексель підписується від імені юридичних осіб власноручно керівником та головним бухгалтером (якщо така посада передбачена штатним розписом юридичної особи) чи уповноваженими ними особами. Підписи скріплюються печаткою.

З огляду на зазначені положення чинного законодавства простий вексель має бути підписаний власноручно керівником та головним бухгалтером.

Постанова КГС ВС від 02.11.2022 у справі № 911/248/21

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/107217478>

Ухвалою господарського суду відкрито провадження у справі за заявою ТОВ про банкрутство ПрАТ; визнано вимоги ініціюючого кредитора до боржника у розмірі 2 007 100,00 грн; введено процедуру розпорядження майном та призначено розпорядником майна боржника арбітражного керуючого Особу-1.

Постановою апеляційного господарського суду названу ухвалу господарського суду скасовано.

Як вбачається з матеріалів справи, грошові вимоги:

- у сумі 115 495 754,10 грн обґрунтовані зобов'язаннями боржника за простими вексями в кількості 25 шт.;
- у сумі 5 770 724,88 грн – нараховані 6 % на підставі статті 48 Уніфікованого закону про переказні та прості векселі;
- у сумі 4 540,00 грн – судовий збір, сплачений за подання заяви про визнання кредиторських вимог у цій справі.

Прості векселі ТОВ набуло на підставі договорів купівлі-продажу цінних паперів. У подальшому відповідні векселі були пред'явлені до платежу, про що сторонами складено долучені до матеріалів справи акти пред'явлення векселя до виконання, проте боржник зобов'язання з оплати не виконав.

За результатами дослідження доказів у справі у постанові суду апеляційної інстанції зазначено, що векселі на суму 80 461 520,00 грн містять всі необхідні реквізити, передбачені чинним законодавством для простого векселя. При цьому для векселів № 0840845 від 11.07.2012, № 0840847 від 13.08.2012, № 0840848 від 13.08.2012 не вимагається підпису головного бухгалтера, оскільки така посада була вакантна на час їх видачі, що підтверджено матеріалами справи.

З матеріалів справи вбачається, що за наказом ПрАТ від 19.03.2012 переведено Особу-2 з посади заступника головного бухгалтера на посаду головного бухгалтера, за наказом 09.07.2012 звільнено Особу-2 з посади головного бухгалтера з 09.07.2012, за наказом від 20.08.2012 прийнято Особу-3 на посаду головного бухгалтера з 20.08.2012 з випробувальним терміном один місяць. Отже, на час видачі векселів № 0840845 від 11.07.2012, № 0840847 від 13.08.2012, № 0840848 від 13.08.2012 посада головного бухгалтера була вакантна, а отже, ці векселі не вимагали відповідного підпису.

У матеріалах справи відсутні докази на підтвердження вакантної посади головного бухгалтера в період видачі відповідних векселів, які підписані лише головою правління ПрАТ після 20.08.2012. Векселі на загальну суму 35 034 234,10 грн не містять підпису головного бухгалтера.

За вимогами статті 5 Закону України «Про обіг векселів в Україні» вексель підписується від імені юридичних осіб власноручно керівником та головним бухгалтером (якщо така

посада передбачена штатним розписом юридичної особи) чи уповноваженими ними особами. Підписи скріплюються печаткою. З огляду на зазначені положення чинного законодавства простий вексель має бути підписаний власноручно керівником та головним бухгалтером.

Суд апеляційної інстанції, дослідивши оригінали векселів, установив, що частина векселів не має підпису бухгалтера, але оскільки посада головного бухгалтера боржника була вакантною, судом апеляційної інстанції були визнані кредиторські вимоги за наведеними векселями.

Також суд апеляційної інстанції з'ясував, що векселі на загальну суму 35 034 234,10 грн не містять підпису головного бухгалтера, тобто мають дефект форми, з чого в оскаржуваній постанові зроблено висновок про відхилення кредиторських вимог названими цінними паперами. Тому апеляційний господарських суд відхилив заявлені до визнання грошові вимоги, що виникли на підставі цих векселів на суму 35 034 234,10 грн, та щодо нарахування 6 % річних за зазначеними векселями.

Посилання скаржника на ту обставину, що існує фіктивність договорів купівлі-продажу цінних паперів, оскільки вони приховують справжні наміри учасників, не мають очевидної економічної мети, є нічим іншим, як позиція кредитора щодо укладення боржником фродаторного правочину. Беручи до уваги, що у постанові суду апеляційної інстанції правильно застосовано норми матеріального та процесуального права при розгляді кредиторських вимог, колегія суддів суду касаційної інстанції дійшла висновку про необхідність залишення постанови апеляційного господарського суду без змін.

4.6. Щодо оплати за договором поставки шляхом емісії векселя

[Постанова КГС ВС від 17.08.2022 у справі № 924/233/18](https://reyestr.court.gov.ua/Review/106102082)

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/106102082>

У провадженні господарського суду перебувала справа про стягнення 3 935 558,00 грн за договором поставки.

Рішенням господарського суду частково задоволено позов ТОВ про стягнення з ДП (дочірнього підприємства) заборгованості у розмірі 3 935 558,00 грн; вирішено стягнути з ДП на користь ТОВ 2 885 245,09 грн – заборгованості за договором поставки; 34 284,92 грн – 3 % річних, 343 423,75 грн – пені, 141 002,73 грн – інфляційних

втрата та 51 059,35 грн – витрата з оплати судового збору; в решті позовних вимог відмовлено.

Постановою апеляційного господарського суду скасовано рішення господарського суду у цій справі та прийнято нове рішення, яким відмовлено в задоволенні позову.

КГС ВС зазначив, що розділом 8 договору поставки передбачено, що оплата за поставку продукції здійснюється покупцем в безготівковій формі шляхом перерахунку коштів на поточний рахунок постачальника протягом одного банківського дня з моменту отримання продукції покупцем.

До згаданого розділу сторони внесли зміни додатковою угодою. Відповідно до внесених до договору змін оплата здійснюється покупцем у безготівковій формі шляхом перерахунку коштів на поточний рахунок постачальника протягом одного банківського дня з моменту отримання продукції покупцем або шляхом емісії векселя; покупець здійснює розрахунки за фактично отриману продукцію протягом одного банківського дня з моменту отримання продукції та підписання сторонами здавально-приймальних документів шляхом перерахування коштів на розрахунковий рахунок постачальника або шляхом видачі векселя (векселів). Вексель (векселі) видається постачальнику на суму фактично поставленої продукції за актом приймання-передачі векселя (векселів). Номінальна вартість векселя (векселів) не повинна бути більше суми фактично отриманої продукції. У момент (день) оформлення векселя (векселів) зобов'язання оплатити отриману продукцію в покупця припиняються та виникає новий обов'язок оплатити вексель (векселі). Постачальник зобов'язаний приймання оформлений вексель (векселі) та підписати акт приймання-передачі.

У цей самий день ДП передав, а СВК було складено акт приймання-передачі векселя (векселів). З акту приймання-передачі векселя (векселів) вбачається, що ДП передало, а СВК прийняв векселів на загальну суму 12 000 000,00 грн з метою погашення зобов'язань за договором поставки. При цьому в акті сторони погодилися вважати умови договору поставки виконаними, а претензій сторони одна до одної не мають.

Колегія суддів суду касаційної інстанції зазначила, що наведені фактичні обставини свідчать про обґрунтованість висновку суду апеляційної інстанції про те, що під час розгляду цього спору позивачем не доведено належними, допустимими та достатніми доказами обставин неналежного виконання відповідачем обов'язку з оплати поставленої продукції за договором поставки, тому постанову апеляційного господарського суду залишено без змін.

4.7. Векселі є неемісійними цінними паперами, тому положення частини восьмої статті 17 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» не поширюється на правочини щодо векселів

Постанова КГС ВС від 08.12.2022 у справі № 908/2246/21

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/107831658>

Частиною восьмою статті 17 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» передбачено, що правочини щодо цінних паперів повинні вчинятися за участю або посередництвом торговця цінними паперами, крім випадків, зокрема, проведення розрахунків з використанням неемісійних цінних паперів. Відповідно до частини дев'ятої зазначеної статті правочини щодо цінних паперів, вчинені без участі (посередництва) торговця цінними паперами, крім випадків, передбачених частиною восьмою цієї статті, є нікчемними.

Верховний Суд погодився з висновком суду апеляційної інстанції про те, що аналіз наведених норм права дає підстави для висновку, що векселі є неемісійними цінними паперами, тому положення частини восьмої статті 17 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» про те, що правочини щодо цінних паперів повинні вчинятися за участю або посередництвом торговця цінними паперами, не поширюється на правочини щодо векселів.

Отже, укладаючи додаткові угоди, предметом яких є неемісійні цінні папери – векселі, сторони зазначеного правочину не повинні були залучати до участі (посередництва) торговця цінними паперами.

Постанова КГС ВС від 09.02.2022 у справі № 910/16018/18

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/103466217>

Поряд з цим оскаржуваний договір про відступлення права вимоги не є правочином, пов'язаним з переходом прав на цінні папери в розумінні положень Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок», а вважається договором щодо заміни кредитора у грошовому зобов'язанні відповідно до статей 512, 513, 514 ЦК України, за приписами яких кредитор у зобов'язанні може бути замінений іншою особою, зокрема, внаслідок передання ним своїх прав іншій особі за правочином (відступлення права вимоги).

Верховний Суд зазначив, що додержання положень частини восьмої статті 17 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» щодо обов'язкової участі або посередництва торговця цінними паперами могло б бути необхідним для вчинення безпосередньо правочину, пов'язаного з переходом прав на такі цінні папери, з метою проведення розрахунку за договором про відступлення права вимоги, втім не для його укладення.

Крім того, колегія суддів КГС ВС зауважила, що в пункті 2.3 оспорюваного договору не зазначено, що розрахунок з використанням векселів може проводитися лише шляхом видачі саме новим кредитором векселя на користь первісного кредитора на суму боргу, та не виключає використання новим кредитором векселів, держателем яких він є. Отже, положення названого пункту оспорюваного договору в частині умов щодо можливості проведення розрахунку цінними паперами, зокрема вексями, відповідає положенням Закону України «Про обіг векселів в Україні» та Уніфікованому закону про переказні векселі та прості векселі, що спростовує відповідні доводи позивача.

Довідка підготовлена судовою палатою для розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду спільно з відділом забезпечення роботи суддів судової палати для розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів секретаріату Касаційного господарського суду.

Застереження: видання містить короткий огляд окремих судових рішень. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої у судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у ЄДР.

Підписуйтеся на нашу сторінку у Facebook

fb.com/supremecourt.ua